

CTITORUL MATEI BASARAB REALIZATOR AL UNOR REEVALUĂRI ÎNTRU APĂRAREA TERITORIULUI ȚĂRII ROMÂNEȘTI PRIN ADAPTAREA VECHILOR AȘEZĂMINTE MONAHALE CĂRORA LE-A ALĂTURAT PROPRIILE SALE REALIZĂRI.

prof. Virgiliu Z. Teodorescu

„Aproape că nu este ctitorie veche care să nu fie reparată sau refăcută, după caz, astfel încât putem spune că întreaga țară apare ca un șantier vast în care toate vechile monumente căpătau haină nouă.”

Stoicescu, Nicolae, *Matei Basarab*, Editura Academiei
R.S.R., București, 1988, 223 p.

Calitatea de ctitor a lui Matei Basarab a fost apreciată atât de contemporanii săi, cât și de urmași, care, analitic, au studiat statistic, valoric, arhitectural și constructiv, precum și multilateralitatea menirilor din punct de vedere cultural și spiritual aceste realizări. Ei au formulat la timpul respectiv semnificative aprecieri. Au fost și glasuri care au enunțat la adresa faptelor sale de ctitor-constructor și aprecierea că așezământul analizat avea și posibilități de a opune o rezistență armată împotriva unor atacuri. Tocmai asemenea răzlețe formulări obligă acum la o atentă analiză cu harta în față, care să le marcheze existența. Ușor se constată că el a acordat o atenție specială unor anterioare ctitorii ale predecesorilor, cărora nu s-a limitat să le asigure, prin consolidările și renovările întreprinse, o dăinuire către urmași ci, având în vedere locul de amplasare și forma de relief limitrofă, existența în zonă a materialelor care să permită edificarea de fortificații și care să asigure protecția acestor așezăminte, le-a conferit o pregnantă menire de așezământ fortificat. Documentele care s-au păstrat sunt tocmai concludente prin textele care fac referință la așezările limitrofe, relevând că pentru comunitățile umane domnul a acordat o serie de înlesniri, cerându-le însă ca la caz de nevoie să fie cei care vor răspunde prompt semnalelor de alarmare pentru a înlătura pe asediatori, respingându-i și chiar urmărindu-i pe cei care încercau să scape cu fuga. Exemplara acțiune a acestora până la fruntarii, era lecția oferită celor care au scăpat cu viață ca să le fie lor și altora de învățătură pentru a nu mai veni în viitor ca prădători de țară. Adesea atacurile survenite de dincolo de Dunăre se conjugau cu cele ale celor care hălăduiau în ținuturile limitrofe de la nordul Mării Negre. Raporturile de subordonare ale tătarilor, și nu numai, determinând o asemenea formulă de atacare.

O primă și firească întrebare se referă la necesitatea unor asemenea măsuri. Teoretic Capitulațiile acordaseră Porții Otomane, ca putere suzerană, misiunea de a acorda protejarea teritoriului de atacurile celor pomiți la prăduire de diverse valori materiale, oameni și animale. Veacurile anterioare dovediseră precaritatea acestor prevederi, întrucât nu odată, chiar de la sudul Dunării, oameni cu responsabilități în structura Imperiului Otoman se aflau la obârșia unor asemenea încălcări ale respectivelor prevederi. Faptul că printre alte măsuri stipulate de aceste efective tratate se impunea ca pe teritoriul Țării Românești să nu mai existe cetăți oferea atacatorilor un efectiv avantaj de pătrundere în adâncimea teritoriului pentru a-și realiza scopurile silnice la adresa localnicilor.

Cele petrecute în primele decenii ale secolului al XVII-lea creaseră efective facilități pentru asemenea fapte. Țara Românească ajunsese pentru mulți o mănoasă sursă, de unde, pe diverse căi, se puteau scoate venituri care aiurea să asigure o bună stare pentru asemenea întreprinzători. Experiența dobândită de boierul oștean Matei Basarab, inclusiv aflat și în postura de agă, l-au determinat să-și alătore pe aceia care, prin simțăminte asemănătoare, doreau să acționeze prompt pentru stoparea unor asemenea imixtiuni și refacerea economică a întregului teritoriu, formulă care să conducă la o totală redresare a tuturor sectoarelor societății românești. Ca atare, printre primele măsuri adoptate, aplicate prompt și eficient a fost trecerea la constituirea unor asemenea centre de apărare în ansamblurile monahale. Verigi care în decursul anilor domniei s-au transformat treptat într-un veritabil lanț care a permis, la timpul respectiv, nu numai să opună o rezistență „inamicului” de orice etnie venit cu scop silnic. Aceste așezăminte, prin cele specifice epocii, aveau totodată misiunea ca la caz de nevoie să alarmeze de pericolul ivit pe cei mai apropiați, oferindu-le acestora posibilitatea de a se mobiliza și încropi apărarea, organizarea de ambuscade menite a diminua numeric numărul atacatorilor, evenimente de factură aparte conducând la o presiune psihică cu urmări care deprima pe atacatori, făcându-i vulnerabili, adeseori preferau să fugă pentru a scăpa de urgia „ghiaurilor” ce nu le permitea să se odihnească, să mănânce și să bea apa necesară.

Deceniile finalului de veac XVI și primele din cel următor au cunoscut o amplă metamorfoză a tuturor compartimentelor societății ca urmare a acutizării discrepanțelor generate de multiplii factori, inclusiv de natură militară și economică.

Valențele existente în teritoriul de la nordul Dunării au constituit magnetul care a atras pe toți alogenii doritori de a obține substanțiale avantaje fără muncă, considerând că localnicii aveau datoria de a le pune la dispoziție rodul muncii lor. Fie că erau otomani sau de alt neam, predilect de etnie greacă constituiau o permanentă primejdie prin cele întreprinse, prin formule variate, la adresa localnicilor. Atacuri de pradă, de luare în robie cu scop de a obține răscumpărarea, de siluire a fetelor sau de capturare a băieților pentru a le acorda o educație care să-i formeze ca fideli

oșteni slujitori ai sultanului în cadrul Corpului Ienicerilor, impunea luarea unor măsuri preventive de minimală protecție a teritoriului. Capitulațiile înscriseseră ca obligație pentru Țara Românească să nu aibă cetăți. Mai mult, Poarta Otomană, pentru a exercita un permanent și operativ control transformase trei puncte strategice la nord de Dunăre în importante centre fortificate, amplificând vechile cetăți ca parte constructivă, dar și ca dotări tehnice. Dobândind și un teritoriu limitrof ele au fost timp de bune veacuri puternicele raiale gata în orice moment să acționeze pentru a bloca orice inițiativă care ar fi lezat interesele Puterii Suzerane, și totodată ar fi putut fi un prilej de relevare a incapacității de a ține sub cnutul oprimator al celor aflați în stare de subordonare Imperiului Otoman. Pentru Matei Basarab lecția anilor tinereții i-a fost crez și călăuză în decursul vieții. Creșterea de la an la an a imixtiunilor din ce în ce mai păgubitoare pentru oamenii țării, a generat în rândul boierilor pământeni o stare de nemulțumire care a generat conflicte care reclamau schimbări structurale pentru anii care urmau. O asemenea misiune și-a atribuit-o aga Matei Basarab, om care, pe parcursul a câtorva decenii, cunoscuse respectiva degradare a stărilor de lucruri, dobândind totodată cunoștințe utile în coordonarea acțiunilor de factură militară. Ca atare, începutul deceniului al patrulea al secolului al XVII l-au situat în postura de conducător al acțiunilor armate menite a înlătura domniile care facilitau imixtiunea elementelor grecești în toate structurile statului. Confruntările i-au evidențiat și menirile unor așezăminte monahale ca efective locuri de apărare, întrunind prin amplasamente și modul de realizare a incintelor prilejul de a proteja pe cei retrași în spatele acestor zidiri, care, prin modul de alertare a satelor limitrofe, dobândeau în scurt timp ajutorul armat pentru a-i despresura și pune pe fugă pe atacatori. Unele din aceste așezăminte aveau și tainice tuneluri care permiteau ieșirea din așezământul asediat, facilitând părăsirea zonei pentru a se pune la adăpost dincolo de munte.

Una din spinoasele probleme care generase interpretări interesate din partea celor care, la timpul trecut, dobândiseră din partea milostivilor domni substanțiale ajutoare consemnate în actele de danii către așezăminte monahale aflate în teritorii ce erau în stăpânirea efectivă a Imperiului Otoman. Documentele prevedeau ca o parte din veniturile mănăstirilor din țară să fie de ajutor viețuitorilor din așezămintele monahale din străinătate. Cu timpul „beneficiarii” cu formule persuasive au reușit să dea o nouă interpretare prevederilor respectivelor documente, ajungând să preia conducerea mănăstirilor nord dunărene pe care le-au supus unui regim de austeritate pentru ca toate veniturile să fie trimise către mănăstirile „beneficiare”. Ajungând domn al Țării Românești Matei Basarab a supus unei atente analize respectivele documente, dispunând ca „beneficiarii” să primească numai cele preconizate de înaintașii săi, problemă spinoasă generatoare de vehemente manifestări ale nemulțumiților. El a avut tactul necesar, procedând la acordarea de noi danii, impunând însă respectarea

fidelă a prevederilor formulate de înaintași.

Concomitent a considerat ca o necesitate peremptorie asigurarea unor măsuri preventive de informare promptă a unor incursiuni, atacuri armate din partea oștirilor otomane, tătarăști sau chiar ale domniei din Moldova unde interesele lui Vasile Lupu vizau preluarea domniei și în Țara Românească pentru el sau fiul său. Pentru a putea obține eficiență în respingerea unor asemenea atacuri a mizat pe amplasarea în puncte strategice avansate a unor asemenea centre fortificate. Repetăm că prevederile Capitulațiilor erau categorice, eliminând eventualitatea unor construcții cu caracter militar. Așa că s-a ajuns la orientarea către așezămintele monahale. O hartă a amplasamentelor, atât a celor edificate de predecesori, cât și a celor zidite în anii domniei sale, relevă concludent constanta preocupare de a le fortifica, de a asigura o permanentă pază și posibilități operative de informare despre cele aflate în zona încredințată spre protejare.

De o atenție specială s-a bucurat vechea mănăstire Tismana. Relieful, cu terenul prăpăstios, zidurile incintei, apa permanentă, mijloace secrete de evacuare fără ca asediatorii să prindă de veste erau factorii care îi asigura acestui așezământ o distinctă menire în zona apuseană a Țării Românești.

Facem mențiunea că nu toate vechile și noile ctitorii s-au bucurat de asemenea factori benefici. Multe din ele amplasate în apropierea graniței sudice erau de așa natură fortificate încât aveau posibilitatea ca din turla clopotniță să fie asigurată permanenta supraveghere a zonei, alertarea prin tragerea clopotului, mobilizarea ștafetei și a locuitorilor din zona limitrofă.

De o distinctă menire s-a bucurat noua ctitorie Măxineni aflată „în coasta” raialei Brăila, dar și a hotarului cu Moldova, fiind amplasată pe unul din grindurile unei zone adeseori inundabilă la confluența râurilor Buzău cu Siretul. Cei aflați în acest așezământ monahal erau permanent atenți la ce se pregătea în arealul raialei sau dincolo de hotar de unde un iminent atac al tătarilor sau al oștirilor moldave trebuia transmis operativ spre conducerea țării.

Spre finalul veacului al XIX-lea Alexandru Odobescu formula o concludentă apreciere la adresa lui Matei Basarab căruia îi atribuia semnificative calități: „*Matei Basarab, dacă n-ai fost singurul erou al Țării Românești, negreșit ai fost cel mai mare domnitor al ei, cel care ai știut să împreunezi puterea armelor de apărare cu progresul și ordinea dinăuntru. Numele tău glorios ar trebui să însufle o venerație religioasă poporului nostru pentru care te-ai jertfit*”.

Formularea era fireasca concluzie după ce constatase că în veacul al XVII-lea contemporanii reacționaseră unanim întru a enunța aprecieri demne de faptele sale. Astfel cronică epocii sintetiza o unanimă simțire: „*Țara iubea pe Domn și Domnul pe Țară*”. Cronicarul Miron Costin ni-l descrie astfel: „*Matei Vodă, domnul muntenesc, om fericit peste toate domniile acestei țări, mândru, blând, drept, om*

de țară, harnic în războaie, așa neînfricat și neînspăimântat, cât poți să-l asemeni cu mării oșteni ai lumii.”

La timpul respectiv a fost atent monitorizat de prezența oamenilor Vaticanului. Cele transmise papei Inocențiu al X-lea l-au determinat să-l elogieze pe Matei Basarab pentru „*minunata sa bunătate sufletească*”.

Valențele ce i-au caracterizat domnia a determinat ca și la Istanbul în ambianța sultanului să fie formulată cu teamă și respect formularea categorică de către otomani ca „*al doilea Mihai Vodă*”. *Preluaseră aprecierea formulată de cumnatul lui Matei Basarab care redactase textul pentru piatra tombală menită a străjui cel de al doilea loc de veci a domnului:*

„Aici zace Matei Basarab din mila lui Dumnezeu, odinioară stăpân și domn al Țării Românești, bărbat înțelept, îndurător și milostiv, întemeietor și înnoitor a multe biserici și mănăstiri, niciodată biruit, ci biruitor, și a multe învingeri învingător al țării sale, cel ce, cu multă bogăție și întru toate îndestulat, în bună pace a domnit douăzeci și trei de ani; a adormit întru Domnul în cinstită bătrânețe, în anul Domnului 1654.”

Textul dăltuit pe piatra mormântului de la mănăstirea Arnota.

Semnificativă este și reacția prin care cronicarul Radu Popescu, de la începutul veacului al XVIII-lea servind la începuturile domniilor fanariote, definise pilduitor totuși epoca veacului precedent, omul și faptele sale astfel: **Matei Vodă au înfrumusețat țara cu tot felul de zidiri, mănăstiri, biserici, case domnești care se pomenesc și până astăzi.** Cronicarul Radu Popescu, *Istoriile Domnilor Țării Românești*, ediția N. Iorga, București, 1902, p. 118-119; Editura pentru literatură, București, 1961.

La început de veac XX, scriitorul patriot Alexandru Vlahuță *consemna, în intenția de a elabora spre lectură o atractivă carte de geografie, o sinteză definitorie a plaiurilor românești: „Nu e zidire veche, ruină, movilă de pământ de care să nu fie legat un cântec, o legendă, un nume de viteaz”.* Alexandru Vlahuță, *România pitorească - Călătorind pe malurile Oltului.*

Au fost tocmai anii când istoricul Nicolae Iorga sintetic îl înscrisa pe Matei Basarab în Panteonul național cu definiția: „*Adevărat păstor și domn părinte*”.

Pentru istoricul Constantin C. Giurescu, atent cercetător al epocii Matei Basarab, era: „*un domn cu remarcabile însușiri: viteaz ostaș, ctitor desăvârșit și diplomat încercat, tipul reprezentativ al domnului de țară*”.

Constantin C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. III, Editura ALL, București, 2000.

Am procedat la readucerea în atenție a unor asemenea reacții pentru a sublinia pluralitatea preocupărilor, realizărilor cu care domnul Matei Basarab este definit de înaintași în paginile istoriei neamului românesc.

Tabel cronologic al refacerilor și a noilor ctitorii din anii domniei lui Matei Basarab VV.

Realizări externe:

Printre primele inițiative constructive ale domniei lui M.B. s-a înscris **susținerea centrelor militante ale creștinismului ortodox**. La **1633** a subvenționat o serie de lucrări la **Muntele Athos** în cadrul ansamblului monahal **Simopetra**. Că a fost o atitudine nu accidentală ci consecvent urmată o relevă modul cum la **1640** și-a avut contribuția la ansamblurile **Pantocrator** și **Xenofon** unde a trimis din țară cunoscători ai picturii în frescă pentru a realiza zugrăvirea pridvoarelor și trapezelor respective.

Mănăstirea Pantocrator (Atotțiitorul, Atotputernicul) cu hramul **Schimbarea la față**, a fost fondată în anul 1357 de doi generali bizantini, frații **Alexie** și **Ioan**, care au trecut la monahism în acest Sfânt lăcaș. În 1385 mănăstirea a fost mistuită de un mare incendiu și refăcută de patriarhul Constantinopolului **Antonie** și de împăratul bizantin **Manuel II Paleologul** (1391-1425). Fresca din biserică a fost executată de vestitul pictor macedonean **Manuil Panselinos** și este de mare valoare tematică și artistică. După căderea Imperiului Bizantin (mai 1453), Mănăstirea Pantocrator este întreținută și adeseori reînnoită de ajutoarele și daniile acordate de domnii Țării Românești. Astfel domnul **Vlad Țepeș** trimite anual câte 15.000 de aspri, domnul **Neagoe Basarab** construiește zidul de incintă, domnul **Matei Basarab** face reparații parțiale la incintă, domnul **Constantin Brâncoveanu** dă ajutor bănesc anual, între 1692-1707, câte 3.000 de aspri de argint. Multe alte ajutoare adunate din Principatele Române au mai fost trimise de către domnii fanarioți până în 1821, acțiune continuată de domnii pământeni până în 1854, pentru renovarea bisericii și picturii, precum și a unei părți din chilii. Mănăstirea are 15 paraclise, din care opt în incintă și șapte în afară. Așezări monahale dependente de mănăstirea Pantocrator sânt: Schitul Sf. Ilie (rusec), 15 chilii la Careia, și aproape 50 de chilii și colibe în sihăstria Capsala, grecești, rusești și **patru românești**.

Mănăstirea Xenofont cu hramul **Sfântul Mare Mucenic Gheorghe**, a fost fondată în secolul al X-lea de un cuvios cu același nume, care era unul dintre ucenicii Sf. Atanasie Atonitul. În secolul al XI-lea a fost reînnoită de **sihastrul Simeon**, fost general bizantin, cu trei ucenici ai sai, **Eusebiu**, **Candid** și **Ilarion**, ajutați de împăratul **Nichifor Votaniat** (1078-1081). Arsă și jefuită de pirați și de armatele unite filocatolice, a fost refăcută și întreținută aproape cinci secole prin daniile făcute de boierii și domnii Țării Românești și ai Moldovei. După domnul **Ștefan cel Mare** care face danii în 1475, cei mai mari ctitori ai mănăstirii Xenofont au fost **boierii Craiovești, Duca și Radu**. Timp de 20 de ani (1544-1564) ei zidesc aici biserica nouă cu pictură, o parte din chilii și alte anexe gospodărești.

Din 1607 până în 1763 majoritatea domnilor Țării Românești dau anual

câte 11.000 aspri otomani Mănăstirii Xenofont. Dintre aceștia amintim pe **Radu Șerban, Matei Basarab, Constantin Brâncoveanu și domnii fanarioți**, până la **Matei Racoviță** (1763). După incendiul din 1807, ultimul mare ajutor se trimite din Principatele Române între anii 1817-1837, când se zidește la Xenofont o nouă biserică cu același hram: **Sfântul Mare Mucenic Gheorghe**. În ordine ierarhică Mănăstirea Xenofont este a șaisprezecea lavră aghiorită. De această mănăstire depinde **Schitul Xenofont**, fondat de isihastrul **Silvestru** în anul 1760. Schitul are mai multe chilii și colibe în care se nevoiau în trecut mai mult de 50 de isihăștri greci și români.

Domnul M.B. a finanțat și edificarea paraclisului cu hramul **Sf. Mihail zis de Sinaia** de la **Lavra cea Mare** în anul 1643. Contribuția a fost consemnată în pisania redactată și scrisă în limba greacă. Pentru această ctitorie ulterior domnul M.B. a finanțat și **zugrăvirea** interioarelor. Zugravii Marin și Anastasie din orașul Nauplia, din Peloponez, Grecia au realizat și tablourile votive evocând pe domnul M.B. și Doamna Elina. Aceștia au înzestrat la 1643-1644 cu odoare scumpe așezământul. În secolul XX era consemnat ca existent un **chivot din argint** purtător al unei inscripții ce-i evocă pe donatori.

Cele mai vechi vestigii muzicale de proveniență românească existente în așezămintele de la Athos sunt două Lectionare evanghelice (evangheliare), scrise pe pergament cu multă măiestrie și frumos ornate cu alese miniaturi. Uncialele grecești sunt caracteristice secolelor X-XI, și rar întâlnit și nesesizat până acum, faptul că textul literar este prevăzut cu neume sau notație ekfonică („glăsuire înaltă, cu voce ridicată“).

Placate artistic cu argint și aur (copertile) sunt expuse la loc de cinste în vitrinele centrale, una la Dionisiu donată de domnul Mircea Ciobanu (1545-1554) și Doamna Chiajna și alta la Lavra, secolul al XI-lea, dăruită aici la 1643 de Ioan Matei Basarab Voievod și Doamna Elena.

Marea Lavră este cea dintâi mănăstire cu viață de obște din Sfântul Munte. A fost zidită de **Sfântul Atanasie Atonitul** în anul 963, cu ajutorul împăraților bizantini **Nichifor Focas** (963-969) și **Ioan Țsimiskes** (969-976). Este considerată cea dintâi mănăstire atonită între cele 20, bucurându-se între toate de cinste și întâietate. Este mănăstirea tutelară peste tot Muntele și are jurisdicție asupra tuturor schiturilor și sihăstriilor din jurul vârfului Athos, inclusiv asupra **schitului românesc Prodromul**. Hramul inițial al mănăstirii fixat de ctitor a fost **Buna Vestire** (25 martie). Actualmente **hramul este Sf. Atanasie Atonitul**, care se prăznuiește la 5 iulie.

Începând din secolul al XIV-lea, domnii Țării Românești au oferit mari danii și ajutoare materiale pentru reparații și întreținere. Amintim selectiv pe cei mai importanți dintre ei: **Neagoe Basarab** (1512-1521) care a înnoit integral biserica mare și a acoperit-o cu plumb, tot el donează sfinte vase și anual trimitea câte 90.000 de taleri. **Vlad Vintilă, Petru Șchiopul, Ioan și Gavril Movilă** au dat anual între 6.000 și 15.000 de taleri. **Matei Basarab** construiește în 1653 unul din

cele 22 de paraclise aflate în mănăstire. **Constantin Brâncoveanu** a construit un alt paraclis în anul 1713.

Schitul românesc Prodromul, aparținând de Marea Lavră, a fost întemeiat de călugării moldoveni **Iustin, Patapie și Grigore** în 1810. În 1840 schitul a fost pustiit de armatele otomane. În 1848 alți doi monahi moldoveni, **Nifon și Nectarie**, construiesc un nou schit în locul celui risipit, cu ajutor de la domnul **Grigore Ghica**. A fost terminat și sfințit în anul 1866.

Ajutoare românești pentru Athos: Au fost atât de importante încât depășesc orice alte ajutoare slave sau chiar bizantine. Intre 1515-1520, Neagoe Basarab rezidește din temelii Mănăstirea Dionisiu și donează sume mari de bani pentru refacerea Mănăstirii Cutlumuș. Mai târziu Matei Basarab și Constantin Brâncoveanu îi urmează exemplul. Din Moldova, Alexandru cel Bun, în 1429, înzestrea Mănăstirea Zografu cu moșia Căpriană. Cel mai mare ctitor al mănăstirilor din Athos rămâne însă **Ștefan cel Mare**, care rezidește aproape din temelii Mănăstirea Zografu (1466-1502) și Mănăstirea Grigoriu (1500-1502). Mai apoi Petru Rareș refacă integral Mănăstirea Caracalu (1534-1535), iar Alexandru Lăpușeanu rezidește în întregime biserica și o parte din incinta Mănăstirii Dochiaru (1552-1568).

A realiza asemenea acte nu era necesară numai voința creștinească și posibilitatea materială. Mai era nevoie și de mult tact diplomatic pentru a menține raporturile cu Imperiul Otoman în limitele prevederilor stipulate de Capitulații. Experiența anilor premergători preluării tronului îi evidențiasse lui M.B. iminentul pericol reprezentat de colosul otoman. Acceptarea celor impuse la momentul premergător acordării recunoașterii domniei, pretențiile fiind substanțial amplificate față de anii precedenți, l-au determinat să realizeze o fiscalitate excesivă pe care însă a considerat-o totuși mai suportabilă decât distrugătoarele prezențe ale oștirilor otomane sau tătare.

În acest context al asigurării unor raporturi care să nu genereze pretexte de venire a respectivelor oști se înscriu și unele realizări favorabile imperiului, dar și localnicilor și chiar emisarilor țării ce asigurau o permanentă legătură cu Istanbulul. Cităm în acest sens **podul de la Razgrad** peste râul Beli Lom, din teritoriul de la sudul Dunării. Vechea așezare Abritus a precedat medievals localitate.

Realizări interne:

1635-1636 Câmpulung, jud. Muscel, azi Argeș **Ansamblul Negru Vodă** Pisania amplasată pe peretele fațadei vestice, stânga sus, scrisă în limba română, evocă ca ispravnic pe Socol clucerul din Cornățeni care a coordonat lucrările de refacere a bisericii cu hramul **Adormirea Maicii Domnului**, după efectele distructive ale cutremurului din 1628. Domnul prin realizarea și a unor lucrări complementare a asigurat condițiile de bună funcționalitate ca mănăstire de călugări cu viață de obște dar și de apărare a localității.

Aici a fost amplasată tipografia primită de la Kiev de la mitropolitul Petru Movilă pentru a asigura între 1635-1650 tipărirea de cărți. În ambianța acestui ansamblu monahal s-a format și activat Școala de copişti de manuscrise.

Cronica Țării Românești a consemnat ca a doua ctitorie a domnului M.B. ceea ce a întreprins la **Pitești**, jud. Argeș unde a fost realizate lucrări de anvergură la **Curtea Domnească** și a ei **biserică**. Deteriorate necesitau intervenții salvatoare. Ca atare, a realizat o construcție care avea baza din piatră, iar partea superioară din lemn. N-a avut o existență îndelungată întrucât „**fiind răotăți, au ars.**” Urmașii la tron au reluat și continuat lucrarea. Biserica nouă ctitorită, pe fundațiile vechiului locaș, de domnul Constantin Șerban Basarab Cârnel și Doamna Bălașa în anul 1656 a primit hramul **Sf. Mare Mucenic Gheorghe, Purtător de biruință** (23 aprilie). Aflată în inima orașului, biserica a fost prima compoziție din Țara Românească cu pridvor supraetajat pe coloane de cărămidă.

La **Sadova**, jud. Dolj o veche ctitorie a boierilor Craiovești este mănăstirea datând din sec. XV cu refaceri în veacul al XVI, construcții din „**lemn stricat**” care l-au determinat să o refacă, clădind-o din zidărie. Pisania consemnează data terminării noului Sf. Lăcaș în anul 1633 după ce „**a biruit pe otomani la schela Ciobanului, unde, având mare strâmtorare de către dâșii în două rânduri și scăpând cu toată oastea întru acest sfânt lăcaș ce era făcută o bisericuță de lemn, unde locuia vreo câțiva călugări, și după desăvârșirea războiului au zidit această sfântă și dumnezeiască mănăstire după cum se vede la anul de la zidirea lumii 7141 (1633), au înfrumusețat-o cu moșii și cu venituri pentru veșnica lui pomenire și părinților călugări pentru hrană și îmbrăcăminte, 1633 august 26.**” Textul face referință la un eveniment probabil petrecut în 1632 la revenirea din Transilvania, prin Banat, ciocnirea având loc la Bechet în timpul când tocmai făcea demersurile, sprijinit de Abaza pașa, care să-l confirme la Istanbul ca domn al Țării Românești. Ca atare, a se confrunta cu o efectivă oștire otomană este neplauzibil. Suntem tentați să credem că episodul a existat, știut fiind că adeseori grupuri de otomani treceau Dunărea pentru a întreprinde acte de prăduire și de silnicie la adresa localnicilor, predilect a tinerelor fete. Un asemenea detașament intersectându-se cu grupul de însoțitori ai viitorului domn, luptători cu experiență, au acționat prompt pentru a-și proteja conducătorul și a pune pe fugă pe invadatorii surprinși de o asemenea prezență protectoare. Pare neplauzibilă nici amploarea ciocnirii și nici data realizării noii construcții cunoscând precara stare financiară a primilor ani de domnie.

În privința datei realizării un lucru este cert. La 27 noiembrie 1640 ea exista ca o realizare a domniei sale. La 26 aprilie 1644 o referință a sa poate sugera că este o realizare a sa anterioară venirii la tronul țării, ulterior preocupându-se permanent de buna ei întreținere și înzestrare. Liniștea așezământului a fost tulburată de manifestările răsculașilor seimeni, care în 1655 au jefuit-o.

La 1761 a devenit metoh al Mitropoliei. La sfârșitul secolului XVIII era pornită starea de ruinare care s-au accentuat prin cele suferite de pe urma cutremurelor din secolul al XIX-lea. Starea ei a determinat domnia să-l trimită în 1851 pe arhitectul restaurator J. Schllater să refere. Văzând-o acesta a constatat că amplasamentul nu era corespunzător, terenul fiind bălțos, inundabil de la revărsările apelor Jiului. Gradul de nesiguranță a zidurilor determinându-l să propună și în acest caz demolarea și reconstruirea pe un tăpșan cu teren sigur din apropiere. Unele lucrări au fost întreprinse, iar altele au survenit în primii ani ai secolului XX. Au mai fost realizate lucrări și în al patrulea deceniu, însă trecerea timpului ducea la dispariția treptată a construcțiilor care formaseră ansamblul mănăstirii.

Între prioritățile domnului M.B. întru refacerea, completarea unor edificii din țară s-a aflat și **mănăstirea Tismana** din jud. Gorj. Veche ctitorie a călugărului Nicodim prin amplasament, condiții de apărare și de viețuire a constituit în anumite ocazii și loc de refugiu. De o asemenea posibilitate a beneficiat și aga M.B. care în 1631 după lupta din București împotriva oștirii domnului Leon din preajma mănăstirii ctitorită de Pană vistierul, insurgenții, fiind nevoiți să se retragă, au luat salvator drumul spre Tismana urmăriți de oamenii domniei. Zidurile mănăstirii i-au protejat în confruntarea cu cei trimiși să-i răpună. Cronică spune că „**Matei aga și cu ceilalți s-au închis în Mănăstirea Tismana și trei zile stând împrejurul mănăstirii gonacii, nimic nu le-au putut strica, ci noaptea au ieșit și au trecut din nou Transilvania**”. De acolo prin vama cucului au părăsit zona. După preluarea puterii domnul M.B. a considerat că era datornic a înlătura stricăciunile produse în zilele confruntărilor. El refacă incinta, procedând la o amplificare a zidurilor de apărare și clădirile mănăstirești (1646-1651). Tot el construiește paraclisul, așezat în afara incintei, la marginea platoului de răsărit. Prin măsurile adoptate s-a acordat mănăstirii noi înlesniri pentru viețuitorii ansamblului monahal.

Măsurile adoptate și realizate de M.B. au fost necesare întrucât la 1610-1611, o cumplită prădăciune a oștilor principelui creștin Gabriel Báthory a adus stricăciuni zidurilor înconjurătoare ale mănăstirii.

Veacurile care au urmat au dovedit că cele întreprinse au fost de bun augur, o serie de evenimente desfășurându-se în ambianța mănăstirii Tismana.

Câțiva ani după aceste transformări, în 1657, Paul de Alep, ucenicul, arhidiaconul și secretarul Patriarhului Macarie al Antiohiei, vizitând așezările monastice românești, face o primă descriere a Tismanei. Însemnările sale de călătorie sunt prețioase informații despre multe din monumentele acelor timpuri. Descriind intrarea în mănăstire, Paul de Alep spune că a mers „**pe o potecă îngustă de jur împrejurul clădirii, înainte de a ajunge la prima fereastră cu fier. În acest loc este o fântână cu apă țâșnitoare, și de deasupra unui turn mare care slujește de poartă, sunt numeroase creneluri. După ce am trecut prin această poartă, am**

ajuns la o a doua, tot de fier, deasupra căreia este clopotnița”.

Reținem și bunele intenții ale celor care, constructiv, i-au asigurat dănuirea, fiind obligați însă să consemnăm și faptul că preocuparea a servit uneori și la introducerea unor elemente constructive străine de cultul creștin ortodox. Cităm în acest sens cele înfăptuite de arhitectul restaurator J. Schlatter la anii 1844-1845.

În 1844 începe o epocă de mari transformări pentru vechiul monument, care n-au avut însă cel mai fericit rezultat. Pornite din inițiativa domnului Gheorghe Bibescu de a restaura cele mai vechi și însemnate monumente istorice ale țării, aceste lucrări au fost executate de arhitecți străini și într-o vreme când în Europa preponderent era stilul neogotic, de asemenea străin, fără rădăcini în tradițiile noastre. Domnul Bibescu năzuia să transforme partea de sud a incintei mănăstirii în palat domnesc. Arhitectul Schlatter și meșterii săi au ridicat pe locul vechilor clădiri în stilul arhitecturii monastice tradiționale, fațade încărcate cu ornamentica neogotică apuseană, în vădit contrast cu lăcașul din centrul incintei. Cât despre biserica propriu-zisă, prin dărâmarea în 1855 a exonartexului deschis, ciuntind trupul bisericii și eliminând camerele și gangul ce sprijinea de ambele părți pronaosul și o parte din naos, Schlatter a provocat o pierdere ireparabilă. În afară de acesta el a dărâmat contraforturile altarului, a cioplit vechea modelatură a fațadelor înlocuind-o cu o tencuială inexpresivă, imitând piatra, a mărit ferestrele, a deschis altele noi, a modificat așezarea firidelor de pe abside și a construit o intrare nouă, nepotrivită cu vechiul monument.

La **Brâncoveni** jud. Olt, localitatea de obârșie a domnului a fost o preocupare din primii ani ai domniei pentru a revitaliza ansamblul monahal și ai conferi și noi meniri. Moștenise de la înaintași semnificative edificii, atât cu caracter laic, cât și religios. Evenimentele premergătoare preluării domniei au avut repercusiuni asupra locurilor natale. Ca atare, s-a preocupat de refacerea casei de la Brâncoveni. În **1635** domnul se afla la Brâncoveni, coordonând cele necesare pentru a conferi planurilor sale o corectă transpunere. Pisania din biserica paraclis a mănăstirii consemnează cele înfăptuite de domnul M.B., Doamna Elina din Ferăști și nepotul Preda Brâncoveanu începând de fapt lucrările din 3 august și continuate până la 6 decembrie **1634**. Peste ani un document din 1652 consemna că ispravnic i-a fost la zidirile de la Brâncoveni Stanciu vornic de Sălătruc. Proiect complex a încorporat zidiri, amenajări, plantări, înzestrări și chiar deviere a apelor Oltului pentru ca o parte să fie curgătoare în apropierea noilor zidiri. Revenirile domnului la Brâncoveni, adeseori cu membrii sfatului domnesc s-a concretizat prin hotărâri consemnate în cele redactate de cancelaria domniei. Timpurile, vicisitudinile dar mai ales răutățile umane au marcat și soarta construcțiilor de la Brâncoveni.

Concomitent cu cele întreprinse la propriile case domnul a acordat atenție și mănăstirii Brâncoveni, veche moștenire de familie. Prin poziția dominantă cu o largă

deschidere spre vadul Oltului, edificată sub povârnișul terasei superioare, prin cele întreprinse domnul i-a conferit caracterul de așezământ monahal fortificat. Ce a făcut și mai ales ce a ajuns până acum este greu de precizat. Cercetările întreprinse de natură arheologică și comparatistă au generat opinii diverse, adeseori contradictorii în atribuirea, totală sau parțială, fie lui M.B. fie lui C.B. a componentelor moștenite. **Mănăstirea Măxineni**, Comuna. Măxineni, jud. Râmnicu Sărat, azi jud. Brăila, situată la circa 35 km NV de Brăila pe șoseaua Brăila-Focșani, la 9 km. NNE de satul omonim, pe malul drept al Siretului. Hramuri: Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul (24 iunie), Sf. Voievod Ștefan cel Mare (2 iulie).

Este considerată a fi una dintre cele mai importante repere istorice ale județului Brăila. Așezată, strategic, la confluența râurilor Siret și Buzău, mănăstirea a fost ctitorită de Matei Basarab, domnul Țării Românești, în perioada anilor 1636-1637.

Amplasată lângă meandrele râului Siret, nu departe de confluența râului Buzău cu emisarul său, pe locul unui modest schit construit din nuiiele bulgărite cu pământ, domnul a dispus edificarea unui important așezământ monahal fortificat ca avanpost înaintat cu menirea de a supraveghea atât cele ce se petreceau în raiaua Brăilei, cât și dincolo de apa Siretului în Moldova. Lucrările de construcție au fost coordonate de Radu vel căpitan și Lupu ot vistier. Ansamblul monahal a devenit funcțional din 1639 când a fost târnosită Biserica.

După câteva decenii acțiunea distructivă a apelor Siretului, amenințând șubrezirea și chiar prăbușirea ansamblului, l-a determinat pe domnul Constantin Brâncoveanu să acționeze la 1708, solicitând domnului Moldovei Mihai Racoviță să dea voie egumenului să taie cotul Siretului pentru a nu lăsa „*acea sfântă mănăstire să se prăpădească fiind cu multă cheltuială*”. Era vorba de tăierea uneia din meandrele râului pentru a asigura schimbarea cursului apelor.

La mijlocul secolului al XVIII-lea (1750), mănăstirea Măxineni a devenit, prin hotărârea domnului Grigore I. Ghica al II-lea, metoh al mănăstirii Pantelimon de lângă București, cu al ei spital, cu urmări nu prea fericite în istoria ctitoriei.

Evoluția în timp, efectele marilor cutremure din 1802 și 1838, a impus o radicală reconstruire. În 1856, guvernul a aprobat reclădirea edificiului și a ordonat arhitectului J. Schatter să cerceteze „*dacă trebuința cerea să clădească din nou expusa mănăstire sau dacă se poate aduce în starea desăvârșită, bună, prin reparații*”. Analiza la fața locului l-a determinat pe arhitectul restaurator să preia lucrările de renovare. Astfel, doi ani mai târziu, clădirile mănăstirii au fost reparate de egumenul acestei mănăstiri, după cum rezultă din Pisania pusă cu această ocazie și care se află astăzi în original la Muzeul de Istorie al Brăilei: „*S-a ridicat din temelie acest lăcaș de fericitul întru pomenire domnul Matei Basarab, în trecerea sa ce a avut pe aici cu oștirea. După 220 de ani, fiind ajunsă la ruinare de întâmplările vremurilor de atunci, acum se văzu iarăși măreață prin bunăvoința prințului Alexandru Ghica și din*

partea cheltuielii a cuviosului protosinghel Ciprian, egumenul acestei sfinte mănăstiri”.

Pisania lăcașului ctitorit de domnul Matei Basarab și soția sa Elena Doamna și reprodusă de cărturarul și istoricul Nicolae Iorga, indică împrejurările în care fusese ridicată această mănăstire. Voievodul a înălțat mănăstirea care urma să ocupe un loc de seamă în apărarea țării, aflându-se în imediata vecinătate cu raiaua Brăilei, aflată sub ocupație otomană și cu granița dinspre Moldova lui Vasile Lupu. Acest rol de apărare, de avanpost explică deosebita grosime a zidurilor bisericii, de aproape un metru și jumătate și a fundației de doi metri și jumătate. Deși domnul de atunci afirma că locul unde se construise sfânta mănăstire este „*bun și tare*”, presupunerea sa nu s-a arătat întru totul întemeiată, deoarece apele Siretului, care la acea vreme nu avea mal îndiguit, a surpat treptat terenul din apropierea lăcașului, determinând pe locuitorii vechiului sat să se strămute.

În 1916-1917, în regiunea mănăstirii s-au purtat aprige lupte iar zidurile groase ale mănăstirii s-au prăbușit la 17 februarie 1917, lovite de obuzele tunurilor și explozia depozitului de muniții aruncat în aer de armatele rusești. Apoi a venit al doilea război mondial, când mănăstirea rămâne un loc pustiu, părăsit de viețuitori.

Din 1976 încoace, Măxineni s-a transformat în loc al cercetărilor arheologice, desfășurate de un colectiv de arheologi de la Muzeul Județean de Istorie Brăila, condus de directorul dr. Ionel Cădea, care a stabilit că această ctitorie a avut, în afară de biserică, ziduri de incintă, casă egumenească, chilii și alte anexe importante din punct de vedere religios dar și strategic militar.

După 1990 s-a trecut la edificarea unui nou așezământ monahal, conform proiectului arhitectului Călin Hoinărescu concomitent desfășurându-se și lucrările de refacere a vechii ctitorii a lui Matei Basarab.

Pisania din noul așezământ are textul: „La 25 iunie 1651 (?) a avut loc sfințirea sfântului lăcaș monahal din comuna brăileană Maxineni. În al doilea deceniu al secolului XXI va avea loc resfințirea vechilor ziduri întru cinstirea primilor ctitori și ai acestor timpuri”.

Pe 24 iunie 1990, hramul Sfintei Mănăstiri reînvie după 73 de ani, când aici s-au auzit din nou toaca și clopotele, s-a oficiat Sfânta Liturghie arhierască, dată la care a fost numit stareț al acestui început de viață monahală pe aceste plaiuri, până atunci pustii, protosinghelul Simion Victor Ovezea, „*primul viețuitor*” după 73 de ani de părăsire. Sfânta Liturghie a fost oficiată lângă ruinele sfintei mănăstiri și a marcat reînvierea vieții monahale.

Mănăstirea Măxineni, se află încă în proces de reorganizare, lucrându-se la cele necesare bunei activități de viață mănăstirească și pentru finalizarea proiectului de restaurare a istoricei biserici a lui Matei Basarab, din secolul al XVII-lea. Este o mănăstire de călugări.

La **Mihăești**, jud. Vâlcea în vechiul ansamblu monahal **Govora** domnul

M.B. a intervenit din 1635 cu lucrări de renovare și amplificare prin realizarea **Căminului Domnești** (cf. arhitectului Ioan Traianescu) și a noi **chilii** (cf. istoricului Virgiliu Drăghiceanu) precum și amenajarea spațiului pentru **tipografia** instalată în 1637 în care în anii următori s-a realizat tipărirea a numeroase și valoroase cărți. În 1640 teascurile acesteia au asigurat tipărirea *Pravilei bisericesti de la Govora* al cărui text a fost tradus de către **Mihail Moxa**.

În timpul domniei lui Matei Basarab, în urma unor ample lucrări de reconstrucție, reconsolidare și extindere, conform opiniei istoricului H. Stănescu („Arhivele Olteniei”, 1936, p. 424), aici a fost adusă și instalată, în 1637, a doua tipografie cunoscută din Țara Românească. Încă din primii ani de funcționare, de sub teascurile acestei tipografii vor cunoaște lumina tiparului lucrări importante ale culturii medievale românești precum *Psaltirea slavonească* la 1637-1638 și mai ales la 1640 prima lucrare tipărită în limba română *Pravila bisericască* cunoscută sub denumirea de *Pravila de la Govora*, în traducerea călugărului **Mihail Moxa**. De altfel egumenul **Meletie Macedoneanul**, cel care a supravegheat și încurajat activitatea de tipărire, este unul dintre cei mai importanți stareți ai mănăstirii, în cei 4 ani cât a condus lăcașul (1636-1640) l-a făcut cel mai renumit și mai bogat așezământ monahal al țării al aceluia veac.

La **Costești**, jud. Vâlcea pe clinurile muntelui Buila domnul a dispus ca pe o terasă cu o largă deschidere să fie edificat **așezământul monahal Arnota**. Era conceput ca o miniaturală mănăstire cu o biserică (16x6 m.) unde la finalul vieții să-i fie loc de astrucare pentru el și membrii familiei sale. Lucrările au fost declanșate în 1636 și finalizate în **1638**. Pentru a asigura apa necesară vieții zilnice a fost depistat și captat un izvor aflat la circa 300 m. de unde, pe olane, în cădere liberă, era alimentată o cișmea plasată în curtea mănăstirii. Piatra pisaniei a dispărut. Decedând la Târgoviște în 9/19 aprilie 1654 în condițiile răzmeriței lefegiilor oastei, a fost înmormântat în Biserica Domnească din Târgoviște. Nemulțumiții i-au profanat mormântul. Peste ani, în 1658, osemintele au fost preluate de către patriarhul Macarie care le-a transportat la Arnota, unde, cu solemnitate, au fost depuse în pronaosul bisericii. Concomitent s-a comandat sculptorului Elias Nicolai din Sibiu realizarea plăcii tombale. Acesta dintr-un bloc de marmură 2,35x0,88 m. a dăltuit piatra de mormânt cu un altorelief, tratând două elemente sculpturale. În partea superioară a plasat stema Țării Românești, iar în partea de jos a realizat textul definind personalitatea repauzatului: **Aici zace Matei Basarab din mila lui Dumnezeu, odinioară stăpân și domn al Țării Românești, bărbat înțelept, îndurător și milostiv, întemeietor și înnoitor a multe biserici și mănăstiri, niciodată biruit, ci biruitor, și a multe învingeri învingător al țării sale, cel ce, cu multă bogăție și întru toate îndestulat, în bună pace a domnit douăzeci și trei de ani; a adormit întru Domnul în cinstită bătrânețe, în anul Domnului 1654. La 1659. Placa a fost depusă pe mormântul fostului domn.**

În satul **Vlășia**, comuna Moara Domnească, în locul unde apele Ciocovașiței și Vlășiei se varsă în lacul **Căldărușani** încadrând peninsula pe care o modestă vatră monahală reunea câțiva călugări, permanent preocupat de asigurarea unei optime apărări domnul a dispus edificarea unui amplu așezământ mănăstiresc fortificat. A trecut la cumpărarea terenurilor și pregătirea celor necesare. Lucrările au fost declanșate în anul 1637 coordonate ca ispravnic de către Buzinca slugerul, om cu experiența dobândită la Târgoviște unde edificase o biserică în calitate de ctitor. Lucrările de construire a **ansamblului monahal Căldărușani** s-au încheiat în toamna anului 1638 permițând ca la 20 octombrie să fie oficiată târnosirea bisericii care a primit ca hram protector pe **Sf. Mare Mucenic Dimitrie, Izvorătorul de Mir** (26 octombrie).

În **Ploiești** domnul M.B. a dispus construirea bisericii **Sf. Apostoli**.

Biserica Domnească, cu hramul **Sfinții Apostoli Petru și Pavel** (29 iunie) este primul lăcaș ploieștean construit și finalizat în 1639 din zidărie și, în același timp, este cel mai vechi edificiu care mai există, martorul unei istorii de trei secole și jumătate. Se află în partea de răsărit a orașului Ploiești, lângă apa Dâmbului. A fost edificată în urma biruinței din 1637 în lupta împotriva oastei lui Vasile Lupu, domnul Moldovei, care intenționa să-l înlăture pentru a-l propulsa pe fiul său Ioan ca domn. Confruntarea celor două oști a avut loc lângă apa Teleajenului.

Din monumentul original s-au păstrat zidurile groase de pe părțile laterale și din spate care au menținut astfel și planul inițial, simplu dreptunghiular cu o singura absidă spre răsărit. Un asemenea plan este aproape asemănător cu cel al Bisericii din comuna Gherghița, jud. Prahova, construită tot de Matei Basarab în 1641.

Acoperișul înalt cu șindrilă, cu o curbă grațioasă conferă construcției farmec și autenticitate. La fațada vestică s-au executat două mari picturi care, având aceleași trăsături cu pictura interioară, sporesc pitorescul și distincția celui mai vechi monument pe care îl moștenește municipiul Ploiești.

Prin restaurarea acestui monument ca și prin amenajarea curții împrejmuitoare se evidențiază valoarea și importanța atribuită acestui semnificativ document moștenire sacră care trebuie să transmită generațiilor viitoare mărturie despre începuturile așezării care, evoluând, a ajuns să fie marele și înfloritorul oraș Ploiești, al „aurului negru”.

În patrimoniul bisericii se păstrează un **potir de argint** pe care este încrustat anul 1639 și numele lui **Matei Basarab VV.**, al Țării Românești „un domn evlavios și un sprijinitor al culturii, în vremea lui s-au ridicat multe lăcașuri și s-au tipărit o sumă de cărți bisericești și laice” (Constantin C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, *Istoria Romanilor*).

Izvoare scrise despre vechimea acestei vetre de credință strămoșească nu au rămas, conform tradiției, aici s-ar fi aflat o biserică de lemn aparținând “unui schit de

maici”. Pisania originală nu s-a păstrat, dar unele informații care atestă vechimea sa se află cuprinse într-o inscripție de la jumătatea secolului al XVIII-lea: „Cu vrerea Tatălui și cu ajutorul Fiului. cu îndrumarea Duhului Sfânt s-au zidit această Sfântă și Dumnezeiască biserică din temelie de Io Matei Basarab Voevod, iară acuma cu îndemnarea Duhului Sfânt s-a îndemnat de a o zugrăvi precum se vede înăuntru și pă dinafară de robul lui Dumnezeu jupân Avram Brașoveanu i panita ego Ilinca, întru hramul Sfinților Apostoli Petru și Pavel, în zilele Prealuminatului Domnului nostru Io Mihaiu Racoviță Voevod și Mitropolitul Neofit, iunie 3 7250 [1742]”.

De-a lungul timpului, biserica a fost supusă la grele încercări, fiind în repetate rânduri avariata de cutremure, războaie; cu toate acestea periodic, s-a intervenit făcându-se reparații și consolidări.

În cele peste trei secole și jumătate care au trecut de la înălțarea ei, Biserica Domnească Sfinții Apostoli Petru și Pavel a constituit un reper spiritual, înscriind o filă de înaltă demnitate în cronica orașului Ploiești.

La **București** domnul a intervenit la **1640** cu lucrări de întreținere și de completare la **Curtea Domnească**. Coordonator al lucrărilor la **Casa Domnească** a fost Radu mare agă.

La **Gherghița** jud. Prahova a fost edificată în anii **1640-1641** biserica cu hramul Sf. Mare Mucenic Procopie (8 iulie). Domnul a intenționat ca astfel să comemoreze pe cei căzuți în noiembrie 1639 în lupta de la Nenișori (azi Armășești, jud. Ialomița) care, pilduitor, au înfrânt oastea invadatorilor. Ispravnic al lucrării a fost căpitanul Iancu. Având dimensiunea de 20x8 m. biserica este o construcție cu turn clopotniță plasat deasupra pronaosului. Accesul la clopote este asigurat de o scară încastrată în grosimea zidului nordic și al celui de separare a pronaosului de naos. Pisania a consemnat momentul sfințirii la **26 mai 1641**. Evoluția ulterioară a consemnat momentul când Sf. Lăcaș a devenit la 1785 metoh al Sf. Mitropoliei. Au fost întreprinse intervenții reparatorii la anii 1895, 1940.

La **Caracal Curțile Domnești**, au fost realizate în secolul XVI. Curți care cunoscuseră și amplificări prin contribuția lui Mihai Vodă. Ele avuseseră de suferit în urma evenimentelor deceniilor următoare. La **1640** erau ruinate, cu excepția bisericii Domnești. Atunci domnul a dispus refacerea lor.

La **Târgoviște** la biserica **Mitropoliei**, ctitoria domnilor Radu cel Mare și Neagoe Basarab, afectată de actele agresorilor otomani la 1595 aflați în marea oaste a lui Sinan Pașa cât și a celor conduși de principele creștin al Transilvaniei Gabriel Báthory din anii 1610-1611 ce acționau în postură de „buni” creștini împotriva schismaticilor ortodocși, anterior anului 1640, domnul a dispus efectuarea de lucrări reparatorii. A fost din nou acoperită cu placă de plumb, au fost înlocuite ancadramentele ferestrelor, se zidesc spațiile dintre stâlpi exonartexului, la interior se realizează repictarea zidurilor. O atenție deosebită a fost acordată și refaceri

chiliilor. Câteva din aceste spații au ajuns să găzduiască componentele tipografiei domnești care în scurt timp a realizat Îndreptarea legilor (1652). La această operă o contribuție de bun gospodar a avut-o mitropolitul Ștefan. Este omul care, în acei ani, în Palatul mitropolitan, găzduia activitatea Cercului academic ale cărei preocupări au impresionat pe diplomatul rus Arsenie Suhanov în 1650. Pisania, azi componentă a patrimoniului Muzeului Județean Dâmbovița, evocă pe Marco Danovici mare armaș care în calitate de ispravnic a coordonat lucrările finalizate la **27 august 1640**. În această conjunctură s-a asigurat și spațiul de amplasare a componentelor tipografiei Domnești.

În localitatea Nenișori, azi înglobată la comuna Armășești, jud. Ialomița, unde în toamna anului 1639 s-au confruntat oștile agresorului Vasile Lupu cu cele comandate de Matei Basarab, domnul Țării Românești a dispus să fie edificată o biserică întru memoria celor căzuți în luptele din noiembrie 1639 în apropiere de satul **Nenișori** de pe marginea râului Ialomița și de la Ojogeni, localitate din jud. Ilfov în zona de vărsare a apelor Prahovei în râul Ialomița. Acolo la 23 noiembrie/3 decembrie 1639 atacul oștirii lui Matei Basarab a survenit pe neașteptate și a surprins nepregătită tabăra rivală a cărui oșteni porniseră să prăduiască satele prahovene. Cu această ocazie, Vasile Lupu a pierdut și cea mai mare parte a averilor sale, pe care domnul Țării Românești, în semn de supunere față de puterea suzerană, le-a trimis la Istanbul. În aceste împrejurări, sultanul Murad al IV-lea (1623-1640) care mizase pe o biruință a lui Vasile Lupu a decis reconfirmarea lui Matei Basarab în domnie.

Sf. Lăcaș a dobândit ca hram protecția Sf. Mare Mucenic Procopie (8 iulie). Biserica a fost sfințită în anul 1641.

Dincolo de Dunăre domnul M.B. împreună cu Doamna Elina, în condițiile impuse de stăpânirea otomană, a realizat două biserici îngropate (pentru a nu concura cu înălțimile geamiilor cu minaretele islamului conform regulii că o biserică creștină poate fi ridicată în teritoriu otoman doar dacă turla nu depășește în înălțime un spahiu călare!). A asigurat astfel posibilitatea pentru creștinii ortodocși să aibă Sf. Lăcașuri de cult. Una a fost edificată la Vidin care a primit ca hram Sf. Vineri sau Sfânta Parascheva (Sf. Petca). Inscripția consemnează ca date ale realizării anii 1636 sau 1641-1642. A doua biserică a fost edificată în aceleași condiții la Sviștov primind ca hram Sf. Apostoli (29 iunie). Pictura interioară a inclus și tablourile votive evocându-i pe domnul M.B. și Doamna Elina. (Pentru edificare amintim că o biserică îngropată se află și la Sofia! în chiar centrul orașului). Sub această piață din centrul Sofiei se află un pasaj, unde se conservă o parte din ruinele vechiului oraș Serdica, peste care, în timp, s-a construit actuala capitală.

Anterior anului 1643 când un document din Cancelaria domnului M.B. consemnează cele întreprinse la **Curtea de Argeș** ca act reparator, predilect al stricăciunilor realizate de agresiunea oștirii principelui Transilvaniei Gabriel Báthory care au prădat și ansamblul monahal în cadrul acțiunii de „creștinare a schismaticilor”

de la sudul Carpaților. Domnul M.B. a dispus refacerea turnului clopotniță în maniera celor de la Brebu și Brâncoveni, a casei egumenului, a arhondaricului. Veacurile următoare au înregistrat treptata ruinare și în ultimă instanță completa înlăturare la anii 1877-1879.

La 1643 în satul **Tega**, comuna Pănătău, jud. Buzău domnul dispunea refacerea **schitului Cârnu**, ctitorie din 1546 a lui Mircea Ciobanul și al Doamnei Chiajna și care conform dorinței banului Ghiorma la 13 aprilie 1649 a ajuns să devină **metoh al mănăstirii Căldărușani**. Domnul M.B. avusese anterior prilejul să constate starea construcțiilor dispunând în 1643 refacerea lor. Așa a ajuns să-i fie atribuită contribuția de nou ctitor al așezământului. Și în acest caz vicisitudini ulterioare au contribuit la pierderea multora din caracteristicile primare ale construcțiilor.

Prin strădania măicuțelor așezământul a recăpătat la cumpăna veacurilor XX-XXI statut de mănăstire, fiind accesibil din gara Cislău.

La 1639 domnul M.B. a mutat capitala la **Târgoviște** procedând la refacerea și completarea **Curții Domnești**. A dispus realizarea **băii** de tip otoman, **consolidarea zidurilor incintei**, acum incluzând și teritoriul limitrof **bisericii mici**, **dotarea turnului Chindiei** cu un ceas. Ispravnici ai lucrărilor au fost Preda Brâncoveanu vel spătar și diacul Buicescu vel agă.

Între **22 mai-10 noiembrie 1643** în incinta **Curții Domnești din Târgoviște** s-a realizat pe latura de răsărit a palatului un **pridvor** având o largă deschidere spre grădina amenajată în lunca Ialomiței. În loggia acestei realizări, la 9/19 aprilie 1654 a încetat din viață domnul Matei Basarab VV.

Foișorul, a cărui ruine sunt situate la circa 60 m spre est de zidul de incintă, în lunca Ialomiței, a fost inițial realizat din lemn din dispoziția domnului M. B. Constantin Brâncoveanu a dispus refacerea construcției, din zidărie, astfel devenind un superb loc de odihnă și recreere pentru cel ce se plimba prin grădină. În zilele cu petreceri acolo erau reuniți muzicanții care asigurau buna dispoziție a musafirilor. Azi nu se mai păstrează decât temelile și câteva coloane și capiteluri depuse în *Lapidarium*.

Matei Basarab încheie în 1654 refacerea Caselor domnești, înălță un etaj peste casa din secolul XV, realizează unirea cu cea nouă printr-un coridor de racord, rezultând un adevărat palat, unitar arhitectonic. Distrus în 1659, palatul este renovat de Constantin Brâncoveanu. La interior se refac bolțile și pardoselile, iar pereții încăperilor se împodobesc cu stucatură și picturi.

Pe fațada de răsărit a casei ctitorită de domnul Petru Cercel se construiește o loggie cu scară de acces spre grădină, iar o a doua spre vest, peste o prispă construită de Matei Basarab, schimbând și orientarea accesului la beci pe latura dinspre Biserica mare domnească.

Baia domnească, descrisă de către Paul de Alep, era construită de către Matei Basarab după moda otomană, pe latura de nord-est a zidului de incintă, în apropierea

palatului. Construcția dreptunghiulară cu dimensiunile de 5,50x14,7m era formată din trei încăperi dispuse în șir. Prima, dinspre nord, prin care se asigura accesul, avea inclus și un mic vestiar; a doua era baia propriu-zisă. Ultima încăpere, ce nu comunica cu celelalte două, era destinată cazanului de încălzire a apei. Sistemul de funcționare al băii era cel clasic romano-bizantin, aburul fiind dirijat prin conducte din sala cazanului în baie (hipocaust).

La momentul declanșării revoltei lefegiilor aceștia au blocat intrarea domnului M.B. închizând poarta principală a Curții Domnești. M.B. a fost nevoit ca să acționeze cu cei ce-i erau însoțitorii fideli luând cu asalt fortificația concepută și realizată a fi de opreliște pentru neaveniți.

La finalul deceniului al patrulea al secolului al XVII-lea domnul a luat măsuri complementare pentru asigurarea eficienței sistemului de apărare a **Târgoviștei** pentru a fi o efectivă **Cetate de Scaun Domnesc**. A dispus refacerea șanțului, adâncindu-l folosind pământul excavat la amplificarea valului pe care a realizat un gard din bușteni, edificarea a 10 bastioane (40x45 m.), realizarea unor masive porți, inițial de lemn, ulterior căptușite și cu plăci protectoare din metal. Acțiunea s-a intensificat în perioada mai-noiembrie 1643 când lucrările dispuse s-au finalizat. Ispravnici ai lucrărilor au fost Preda Brâncoveanu vel spătar și diacul Buicescu vel agă.

Actualele ruine ale curții Domnești, includ realizările predecesorilor lui M.B., având și fragmente ale nivelului superior care au constituit contribuția sa la amplificarea ansamblului.

Perioada maximă de dezvoltare a reședinței a fost în anii domniei lui Matei Basarab care dublează practic grosimea zidurilor, reface șanțul de apărare, ce urmează traseul fortificațiilor lui Petru Cercel. Acest nou șanț, cu o lățime și o adâncime de 3m, era dublat de un val de pământ pe o lungime de 5km peste care se ridica o palisadă de bușteni. Pe zidul de piatră au fost amenajate 10 bastioane de formă rectangulară (astăzi se mai văd urmele a 7 dintre acestea) cu o suprafață de 40x45m. Cele 5 porți de acces în cetate, ce purtau numele localităților spre care se îndreptau drumurile (Buzău, Argeș, Dealu, Câmpulung și București), au fost refăcute din piatră, asigurându-le și camere pentru corpul de gardă. Noile porți erau de formă pătrată, cu latura de 8,5 m, iar pe direcția de acces aveau două arcade cu deschiderea de 5 m. În ziua de azi se menține în elevație numai Poarta Dealului, iar porțile Câmpulungului și a Bucureștiului au fost descoperite din întâmplare cu ocazia unor lucrări edilitare, ultima fiind reconstituită.

Din nefericire primul care a testat calitatea fortificațiilor a fost însuși Matei Basarab care, în timpul revoltei seimenilor din 1653 “[...]i-au închis porțile și i-au ieșit înaintea la șanțul cel mare[...]”, voievodul fiind nevoit să ia cu asalt fortificațiile. Urmașul acestuia, Constantin Șerban Basarab Cămul, prin soția sa, face câteva îmbunătățiri la clădirile din interiorul zidurilor. Dar, după revolta lui Mihnea

al III-lea, la cerința expresă a Înaltei Porți, domnitorul Gheorghe Ghica (1659-1660) începe demantelarea curții voievodale și de demolare a palatului, pentru a distruge orice fortificații ce ar fi putut sluji în caz de revoltă a domnilor Țării Românești.

La **Slătioarele**, azi Slătioara din compunerea orașului Ocnele Mari, jud. Vâlcea a fost edificat un **schit** la **1644**. Pomelnicul acestui Sf. Lăcaș consemnând calitatea de ctitori ai lui **Matei Basarab și a Doamnei Elina**. Tabloul votiv o redă pe **Doamna Elina**.

La **Strehaia** unde până în anii domniei lui Vlad Călugărul a existat Curtea banului de Strehaia, ultimul fiind Neagu Strehăianul, tatăl boierilor Craiovești, care a mutat reședința Băniei la Craiova, domnul M.B. a dispus ridicarea în respectiva curte a unui **ansamblu monahal**. Pisania evocă momentul sfințirii la **1 august 1645 a bisericii cu hramul Sf. Treime**. Prin dispunerea orientării axului bisericii răsăritul nu concordă cu cel „clasic” al construcțiilor similare. Ansamblul a fost bine fortificat cu ziduri înalte cu metezeze, locuri de supraveghere și de tragere împotriva eventualilor atacatori. Ulterior așezământul a devenit temporar la 1673 sediu de episcopie, iar la sfârșitul secolului XVIII mănăstirea a fost închinată Orfanotrofionului din București. Din 1819 a început ruina sa. Biserica a devenit de mir. După 1990 s-a revenit la viața monahală.

La 1644 domnul Moldovei Vasile Lupu a considerat necesar să manifeste o altă atitudine față de vecinul sudic, trimițând ca sol de pace pe cărturarul ierarh Varlaam, mitropolitul Moldovei. Dialogul acestuia cu Matei Basarab a generat o realizare care să consemneze pentru viitorime încetarea vrăjmășiei ce se manifestase până atunci. Urma ca fiecare din domni să edifice pe teritoriul celeilalte țări un Sf. Lăcaș de închinăciune. Vasile Lupu a considerat că fapta sa trebuie să-și găsească loc de amplasare în Capitala Țării Românești, preluând o veche vatră de închinăciune, nu departe de Curtea Domnească. Așa a ajuns să edifice noul **ansamblu monahal Stelea**, strada Stelea, nr. 6, Târgoviște, județul Dâmbovița.

Biserica ce poartă hramul Învierea Domnului a fost construită între anii 1644-1645, în stil moldovenesc de către domnul Moldovei, Vasile Lupu, pe locul unei vechi mănăstiri a lui Stelea Spătaru. Turnul clopotniță a fost construit în 1580 iar zidul de incintă în 1645. Ctitorul său a dorit ca această biserică să fie un semn al prieteniei față de Matei Basarab, din acest motiv este numită și Biserica Împăcării.

Domnul Matei Basarab a preferat să realizeze în această conjunctură un act reparator dar și funcțional întru apărarea fruntariilor Țării Românești. Urmărirea atacatorilor determinase, printre altele, distrugerea în 1639 în sudul Moldovei pe râul Putna a schitului Babele. Ca atare într-o etapă anterioară anului 1644 l-a ajutat pe călugărul Partenie să ridice un alt schit. Dialogul cu mitropolitul Vaarlam l-a decis ca în zona Vrancei să edifice un Sf. Lăcaș al împăcării. Locurile cu peisaje mirifice l-au determinat să poposească în timpul căutării locului de amplasare pe un tâpșan

de sub muntele Zboina, lângă apa pârâului Dobromira, nume predestinat acțiunii dorită a fi act al veșniciei. Tradusă în limbajul de azi denumirea înseamnă „Pace bună”. Ales locul s-a trecut operativ la edificarea **mănăstirii Soveja** căreia i-au fost asigurate nu numai construcțiile funcționale ci și resursele materiale ale vieții monahale, dotarea cu veșminte, cărți și odoare. Semnificativ a fost gestul cooperant al călugărului Partenie, al moșneagului Negrea din Vrancea dar și al țarului muscălesc (Mihail Romanov 1613-1645) care au considerat că trebuiau să se alăture faptelor de bine ale domnului Țării Românești. Pisania amplasată deasupra ușii de la intrare consemnează finalizarea lucrărilor în anul 1645.

Momentul crucial al respingerii în toamna anului 1639 a atacului oștirii lui Vasile Lupu la Nenișori l-a preocupat pe domnul Țării Românești în decursul anilor vieții. Considera că avea o datorie către toți cei care i-au fost alături, trup și suflet jertfindu-se la ceasul marii înclăștări. Nu s-a limitat de a edifica un singur sanctuar ci în decursul anilor a revenit, alegând strategic noi amplasamente și cu meniri pentru siguranța zilei de mâine. Așa a ales amplasamentul de la sud de București pentru a construi **mănăstirea Plătărești**. Pentru această lucrare a desemnat ca ispravnici pe Albu clucer și Mitrea pitar. Oameni operativi lucrarea au finalizat-o constructiv în 1640, ca în următorii ani concomitent cu activitatea monahală să se desfășoare în continuare lucrările de pictură, mobilare, înzestrare. Acestei biserici i-a hărăzit ca patron protector pe Sf. Mare Mucenic Mercurie (25 noiembrie). La 3 aprilie 1646 era atașată deasupra ușii de la intrare în Sf. Lăcaș placa pisaniei cu textul redactat în limba română. Neprevăzută evoluție a avut și acest așezământ monahal. Ajunge să fie metoh al Sf. Mormânt, apoi penitenciar pentru femei, după 1859 biserică de sat, declarată în 1915 Monument Istoric, care însă, prin întrebuițările ulterioare neglijente în protejarea spațiilor, a înregistrat de la an la an o rapidă ruinare. Pătrunzând în interiorul bisericii (20x8 m.) privirea se oprește pe spațiile parietale purtătoare ale unei picturi care, prin tematică și policromie, relevă că a fost o valoroasă realizare căreia ignoranța i-a provocat o aproape totală distrugere. În satul **Lăculețele**, comuna Glodeni, jud. Dâmbovița, are în componere și satele: Bela, Diaconești, Malurile, Miculești, Pucioasa-Sat a fost edificat **schitul Lăculețele**, numit și **Păroaia** având ca hram pe **Sf. Ierarh Nicolae, Arhiepiscopul Mirelor Lichiei** (6 decembrie). Conform pisaniei plasată la intrarea în biserică este o realizare din anii 1645-1646. A avut ca ispravnic pe jupân Tudor. Și în acest caz au fost necesare ulterior radicale intervenții reparatorii. A fost desființat la 1864, biserica devenind de mir pentru enoriașii localității. În decursul evoluției a cunoscut o serie de intervenții care i-au schimbat mult din caracteristicile inițiale. După 1864 schitul a fost desființat, biserica fiind preluată de enoriașii satului. Conform pisaniei, printre puținele elemente din secolul al XVII-lea care s-au mai păstrat, mănăstirea de maici cu hramul Sf. prooroc Ilie a fost clădită din temelii între anii 1645-1646 iar ctitorii sunt domnul M.B. împreună

cu doamna sa Elina. La 9 aprilie 1646 era gata, așa cum rezultă dintr-un act în care i se confirmă primele donații, ale domnului însuși (interesant este formularea în care se spune că pământul este dat de strămoșii domnului ceea ce ar putea sugera ideea că mănăstirea a fost construită peste o alta anterioară necunoscută încă) și ale lui Tudor clucerul Doicescul, chiar ispravnicul mănăstirii, și Ștefan cihodarul din Bărbăești, care au fost trecuți la ctitori.

Printr-un act din 21 mai 1646, domnul înzestrea mănăstirea cu livada Lăculețe, cumpărată de la un anume Radu dărăban din Târgoviște. Această mănăstire nu este trecută în majoritatea cronicilor țării în dreptul realizărilor lui Matei Basarab, cu toate că apare în mai multe acte ale secolului, în toate figurând ca ctitorie a marelui domn. Istoricul Nicolae Iorga crede că ar putea-o identifica cu o ctitorie „[...] la Bărbăești, pre Iazmă [...]“ dintr-o versiune a acestor cronică.

Dintr-o pisanie târzie aflăm că acest schit a fost refăcut de Constantin Brâncoveanu în 1702 în condiții necunoscute, continuându-și aproape neobservată existența până la cutremurul din 1802 când biserica este ruinată. De refacerea ei s-a ocupat banul Grigore Brâncoveanu, urmașul domnului martir.

Clădirea este din nou afectată de cutremurul din 1838, refăcută și de data aceasta în 1849 de clucerul Iancu Nedeianu, la insistențele, și pe cheltuiala cuvioasei Elisabeta Brâncoveanu, văduva banului.

După 1864 mănăstirea de maici este desființată iar biserica acesteia devine biserică a satului Lăculețe așa cum este și în ziua de azi. Ultima reparație notabilă este cea din 1898 când este făcut amvonul bisericii, și acest fapt este consemnat într-o pisanie.

La **Câmpulung Muscel** a avut loc la 1647 finalizarea lucrărilor de edificare amplificată a **turnului clopotniță**, 35 m., cu 2 etaje. având ferestrele înguste pentru a-i proteja pe trăgătorii ce ocheau pe atacatori, ultimul nivel servind atât la amplasarea clopotelor, cât și la supravegherea zonei și alarmare în caz de iminent atac.

Un exemplu de operativitate a constructorilor îl constituie lucrarea care a condus la revitalizarea mănăstirii „Drăgănești de la Ruși” azi localizând-o în satul Coșoteni, comuna Vedea, jud. Teleorman. În acest caz domnului M.B. i s-au alăturat o serie de rude pe linie maternă, care toate au participat susținând material reprimenirea așezământului monahal. Pisană, azi făcând parte din patrimoniul Muzeului Național de Artă din București, este datată la 1647 și consemnează pe cei care, fiindu-i neamuri dinspre mamă, au considerat necesară contribuția la refacerea așezământului într-un interval de numai o lună de zile (30 iunie-1 august). O precizare se impune. La 1640 mănăstirea era funcțională, dar cu o stare care a impus conlucrarea tuturor pentru a-i asigura funcționalitatea și dănuirea. Ulterior în veacul XVIII a ajuns metoh al mănăstirii Văcărești. În veacul XIX cutremurele din 1802 și 1838 au afectat-o conducând-o spre o grabnică ruinare cum s-a constatat la 1861 de către Cezar Bolliac

care a putut reține pentru posteritate calități încorporate în respectivul edificiu.

La 2005 se intervenea în Parlamentul României ca lucrările de renovare să fie finalizate precizându-se că biserica cu hramul Sf. Dumitru din satul Coșoteni, comuna Vedea, jud. Teleorman a fost construită la 1647 ca o componentă a Mănăstirii Negru Vodă. Se solicita restaurarea întrucât monumentul istoric era unica biserică a satului. Monument istoric și de arhitectură religioasă, biserica, ctitoria domnului Matei Basarab împreună cu rudele, păstrează pictura murală realizată în sec. XVII. Biserica a aparținut fostei mănăstiri Țigănia-Drăgănești.

Biserica Sfântul Dumitru, cunoscută și sub denumirea de Mănăstirea Coșoteni, este biserica centrală din fosta Mănăstire Țigănia-Drăgănești. În jurul acestei biserițe a fost adunată o obște monahală, tot aici funcționând și primele școli din județul Teleorman.

Biserica se află în partea de vest a localității, la marginea satului Coșoteni, în comuna Vedea. Localitatea se afla la intersecția pârâului Burtea cu râul Vedea, pe drumul județean DJ 601 F, la aproximativ 30 de kilometri nord-vest de municipiul Alexandria și la aproximativ 7 kilometri sud-est de municipiul Roșiorii de Vede, pe malul stâng al râului Vedea.

O altă sursă afirmă că Biserica este refăcută de Matei Basarab, împreună cu Dinicu Buicescu spătarul și Drăgușin Deleanu paharnicul, în anul 1647, ea fiind din nou refăcută în anul 1708.

În biserica din Coșoteni se întâlnește vechiul stil românesc, de la începutul secolului al XVII-lea, cu pronaos, naos cu abside laterale și Altar, separat de naos cu o tâmplă de zid. Biserica a fost mărită cu un exonartex, dispărut între timp, și probabil a fost o biserică importantă în această zonă, ținând seama de rangul ctitorilor.

O intervenție benefică a considerat-o necesară și pentru a asigura soarta **mănăstirii Plumbuita**, definită uneori și cu formularea „de la podul Colentinei”. Domnul nu putea uita nici episodul confruntării cu oștenii lui Radu Alexandru Ilieș atunci când a venit să preia tronul Țării Românești. Lupta de la 25 octombrie 1632 s-a desfășurat în preajma murilor mănăstirii. Cât i-au cauzat vechii ctitori plumbii armelor combatanților este greu de spus. El a considerat și în acest caz că erau necesare lucrări de întreținere care s-au încheiat la 10 aprilie 1647.

Mănăstire ortodoxă de călugări, cu hramul *Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul*, situată în cartierul Colentina, Str. Plumbuita nr. 58, sector 2, București, în vecinătatea râului Colentina, care prin ale lui meandre îi delimitează teritoriul.

Mănăstirea de călugări Plumbuita (6 viețuitori) a fost construită între 1559-1568 pe timpul domniei lui Petru Vodă Cel Tânăr (fiul lui Mircea Ciobanul și al Doamnei Chiajna) dar forma actuală a ansamblului și-a căpătat-o după mai multe reconstrucții ulterioare. O asemenea reconstrucție a fost efectuată de către domnul M.B. în 1647 care a reconstruit biserica din temelie, a construit Casa Domnească și alte clădiri.

Ansamblul actual cuprinde: Biserica de plan triconc cu turla pe naos, a fost mult timp acoperită cu tablă de plumb, de unde îi vine și numele - populația denumind-o Plumbuita, Turnul Clopotniță, Chiliile și Casa Domnească (aici este amenajat un muzeu cu obiecte de artă religioasă, 130 de busturi ale domnilor români - sculptate în piatră de către starețul artist plastic Simeon Tatu precum și picturi murale originale. De asemenea în cadrul muzeului există și o colecție de cărți liturgice care cuprinde tipărituri vechi de peste 500 de ani.

În cadrul Mănăstirii Plumbuita funcționează acum Academia de Pictură Bisericească și Restaurare de Patrimoniu.

Turnul clopotniță - intrarea în incinta mănăstirii. A fost reconstruit între anii 1802-1806, de egumenul Dionisie din Ianina, după ce clopotnița mănăstirii fusese grav avariata de cutremurul din anul 1802.

Turnul-clopotniță este încorporat în zidul de incintă, la jumătatea laturii sudice a acestuia. Nivelul inferior este străpuns de tunelul intrării, deasupra acestuia înălțându-se calea de acces la camera clopotelor.

Pe zidul de incintă este atașată o placă ce definește una din menirile în timp ale acestui așezământ monahal.

Textul plăcii de marmură readuce în atenție drumul parcurs de tehnica tipografică pe plaiurile de la sudul Carpaților, de răspândirea cărților militante întru apărarea creștinismului în fața expansiunii militante a islamismului dar și a agresivei acțiuni a catolicismului, care, sub pretextul luptei împotriva „schismaticilor ortodocși”, servea expansiunii teritoriale a statelor central europene. La mănăstirea Plumbuita avem cronologic cea de a treia tiparniță, activând în Țara Românească, după cea a ieromonahului Macarie, activă la 1508 la Mănăstirea Dealu prin sprijinul acordat de domnul Radu cel Mare (1495-1508); și după cea întemeiată în 1544, în anii domniei lui Radu Paisie (1535-1545) la Târgoviște, condusă de logofătul Dimitrie Liubavici, în care s-a format ca valoros tipograf diaconul Coresi.

Aici la mănăstirea Plumbuita, tipărițiile realizate sub îndrumarea monahului Lavrentie și a ucenicului Iovan, au particularități specifice, unice în istoria tiparului românesc, care nu pot fi confundate cu alte caractere poligrafice din Transilvania sau Țara Românească.

Semnificativ este textul Pisaniei evocând restaurarea ansamblului monahal Plumbuita în anii păstoririi patriarhului Justinian (1953-1955). Biserica a fost retărnoșită în anul 1958. Timp de bune decenii aici au desfășurat o laborioasă activitate atelierele realizatoare a celor necesare bunei desfășurări a activității cultului liturgic. Până în ultimele două decenii, mănăstirea dispunea de ateliere de sculptură, de tâmplărie mecanică și manuală, de preparat tămâie și ateliere de prelucrare a obiectelor de cult din metal, inclusiv o secție de turnare a clopotelor. Cel mai mare clopot turnat la Mănăstirea Plumbuita are 1.200 de kilograme și este în folosință la

Mănăstirea Radu Vodă - Sf. Troiță din București.

Pe plaiurile buzoiene în actuala comună Brăești (cu satele: Brăești, Brătilești, Goidești, Ivănețu, Pinu, Pârscovelu, Ruginoasa) situată în nord-vestul județului, în zona masivelor muntoase din Carpații de Curbură, în Munții Buzăului. Comuna se învecinează cu comuna Chiliile la est, la sud și sud-vest cu comunele Odăile, respectiv Bozioru, la nord-vest cu Gura Teghii și cu comuna Lopătari la nord-est. Comuna este dispusă de-a lungul Văii Bălănesei, satele sunt aflate în vale sau pe dealurile ce duc spre Vârful Ivănețu (1.191m).

În vecinătatea localității Brăești se afla **Mănăstirea Pinul**. Domnul M.B. și Doamna Elina sunt ctitorii acestui așezământ monahal denumit după bogata și specifică vegetație din zonă **Schitul Pinu**. A fost edificat în anii 1647-1648. Pisania, astăzi componentă a patrimoniului Muzeului Național de Artă din București, evocă și pe cel care a îndeplinit misiunea de ispravnic. Era Radu căpitan din Buzău. Ulterioare fapte potrivnice au condus la degradarea treptată încât la 1874 componentele schitului erau ruinate.

Pisania a fost realizată de un atelier din Țara Românească. Basorelief 160 x 106 x 26 cm.

Pe platoul care era vatra așezământului, în ultimii ani a fost amplasată o Troiță de lemn flancată de două cruci mici tot din lemn pentru a semnala locul unde a fost Sf. Altar.

Latura sudică a țării cu permanentul pericol otoman i-a impus să acorde atenție și **zonei Mosiștei** cu ale ei metamorfoze de natură geografică. Așezarea umană străbătută de drumurile ce se încrucișau la **Cornățel** pentru un timp prosperă concentrare umană, ce s-a propășit la calitățile de târg și chiar de oraș domnesc, reunea pe parcursul unui an oameni cu diverse preocupări. Drumul oierilor cu ale lor odăi parcurgeau drumul spre **vadul Dunării**, atât în cadrul mării, cât a și micii transhumanțe. Aproape același traseu era parcurs de căraușii drobilor de sare ca și de cei care transportau peștele spre zonele unde erau solicitate cantități atât de pește proaspăt cât și sărat. Era totodată zona limitrofă **schelei** de încărcare a cerealelor care implica o numeroasă muncă a hamalilor. Pădurile limitrofe, predilect **Ciornuleasa** ca și arboretul ce limita bălțile dunărene constituiau prilej de partide de vânătoare. Tuturor acestora li se alătura atât târgul săptămânal, cât și cel anual care reunea locuitori din localitățile limitrofe, meșteșugari și negustori cu ale lor mărfuri. Într-un asemenea ambient veștile erau la mare preț și, ca atare, deseori multe din cele colportate cu anticipație puteau pune în gardă pe cei cu misiunea de a asigura fruntariile țării. Așa la **1648** în zona centrală a localității la încrucișare de drumuri a fost edificată o **biserică**, solidă construcție, ce a primit ca hram protector pe **Sf. Mucenic Nestor** (27 noiembrie). Misiunea de ispravnic a fost încredințată de domn lui Gheorghe biv vistier și Sima județul. Ei sunt consemnați în pisania Sf. Lăcaș din **25 iulie 1648**. Timp de mai bine de un veac localitatea va menține denumirea de

Cornățel, inclusiv edificiul a fost consemnat cu formularea **mănăstirea Cornățel** ca la începutul veacului XIX să fie citată numai cu denumirea **Mănăstirea**. Cele sumar consemnate reclamă o viitoare aprofundată cercetare, atât de natură arheologică, cât și de atentă analiză a surselor scrise pentru a se putea răspunde dacă a fost de la bun început o biserică de mir sau de mănăstire.

Faptul că această latură sudică a țării era permanent în atenția domniei o relevă și ctitoria de la **Negoiești**, comuna Șoldanu, așezare amplasată în apropierea locului de vărsare a apelor râului Dâmbovița în emisarul ei, râul Argeș. Localitate din compunerea jud. Ilfov trecută în ultimele decenii în compunerea jud. Călărași. Drumul de legătură dintre București-Oltenița trece pe lângă curtea fostei mănăstiri edificată la anii 1648-1649. Pisania consemnează și numele celui care a îndeplinit porunca domnului. Acesta era Manta postelnic. Ansamblul includea pe lângă zidul de incintă care-i conferea o minimală protecție, o mare biserică și celelalte construcții necesare vieții monahale , dar și o frumoasă Casă Domnească. Ultimele două veacuri au marcat soarta acestor componente. A ajuns în veacul al XVIII-lea metoh al Sf. Mormânt. Dacă cutremurele le-au șubrezit sau a determinat pierderea de turle, fisuri în murii construcțiilor, lipsa de grijă și chiar extragerea ilicită de materiale de construcție au condus la o ruinare a componentelor complementare, biserica fiind când cârpită, când neglijată.

La cumpăna veacului XVII atenția s-a îndreptat și spre **Episcopia Buzăului**, construcțiile fiind realizate prin preocuparea străbunilor domnului. Și aici vicisitudini diverse provocaseră stricăciuni ce reclamau o promptă intervenție. La 1649 se acționa în acest sens, cele întreprinse conferind așezământului condiții de a forma, prin școlile adăpostite preoți, cântăreți la strănă, copiști de manuscrise, tipografi. Pisania din 1834 consemnează contribuțiile domnului M.B. în revitalizarea acestui așezământ: „s-a zidit din temelie de răposatul întru fericire **Maftheiu Basarab voievod, la leat 1649, după ce mai întâi au dărâmat din temelie pre cea veche, făcută de strămoșii săi, arșă și stricată de năvălirile varavaricești.**”

Biserica ce poartă hramul Adormirea Maicii Domnului a fost construită în 1507 în timpul domniei lui Radu cel Mare și a fost reconstruită de M.B. în 1649. Este un edificiu de mari dimensiuni (26 m lungime, 9,7 m lățime), care a fost refăcut și modificat în mai multe rânduri și adăpostește și picturi realizate de zugravul de subțire Nicolae Teodorescu în anul 1832.

Coridorul **râului Doftana** care putea fi o cale de pătrundere dinspre nord a unor atacatori i-au impus domnului M.B. să caute un amplasament al unei viitoare edificări de ansamblu monahal fortificat pentru o operativă intervenție de respingere a atacatorilor. S-a hotărât la spațiul uneia din terasele delimitată de apele Doftanei și ale Lupei (cota 525 m.) de pe vatra localității **Brebu**. O problemă a constituit-o dobândirea terenului, întrucât o parte dintre megieși n-au fost favorabili unei asemenea

inițiative. Zona se bucura de câteva calități ce-i confereau o distinctă particularitate. Natura era omniprezentă, benefică pentru sănătate și limpedea judecată. Apa potabilă ca și izvoarele cu ape minerale erau la discreție, piatra de construcții de asemenea, pământ lutos pentru confecționarea cărămizilor ca și lemnul nu era necesar să fie aduse de la mare distanță. Lucrările de edificare au revenit spre coordonare căpitanului Mogoș. Ele s-au desfășurat concomitent fiind abordate construcțiile care au devenit puternicul zid de apărare cu metereze și pasarela de deplasare operativă spre punctele care reclamau un efort sporit pentru respingerea atacatorilor. O importanță deosebită o avea turnul de pe latura sudică cu funcționalități multiple (gangul cu poarta de acces, nivelurile pentru trăgătorii care trebuiau să respingă pe eventualii atacatori, spațiul ultimului nivel găzduind clopotele dar servind totodată și la o permanentă supraveghere a zonei). Pe lângă zidul de incintă se aflau spații care serveau de chilii, depozite, trapeză, arhondaric, stăreție. Pe latura nordică cu deschidere spre curte era **Casa Domnească** cu al ei beci și parter înălțat de la sol, cu frumoasa verandă și camere bine proporționate. În centrul curții se ridica impunătoare construcția bisericii impresionantă prin bunele proporții, plastica fațadelor și a turlilor. Ca și la celelalte mănăstiri fortificate hramul **Sf. Lăcaș** a fost orientat spre **Sf. purtători de sabie**, în acest caz evocând pe **Sf. Arhangheli Mihail și Gavril, avându-l alături pe Arhanghelul Rafael**. Lucrările declanșate la **27 noiembrie 1640** s-au desfășurat pe parcursul unui deceniu, ansamblul a devenit pe deplin funcțional din **1650**.

În veacul al XVIII-lea, la 1752 ansamblul a devenit metoh al Mănăstirii Pantelimon cu al ei spital conceput de ctitorul Grigore al II-lea Ghica. Ansamblul de la Brebu a fost puternic afectat de cutremurele din 1802 și 1838. După secularizarea averilor mănăstirești biserica a devenit de mir iar restul construcțiilor au avut parte de diverși beneficiari, majoritatea fără preocupare și pentru întreținerea acestora. De o atenție deosebită s-a bucurat din partea dr. Carol Davila, care, constatând valențele terapeutice ale zonei, a organizat pentru Azilul „Elena Doamna” tabere menite a fortifica organismul fetelor, dar și a le instrui în mijlocul naturii.

Mănăstirea este amplasată în vatra localității Brebu din județul Prahova, în apropierea râului Doftana. Biserica mănăstirii este construită pe un plan triconic cu o turlă pe naos și alte două mai mici pe pronaos, zidurile având grosimea de 2 m. Singurele elemente decorative sunt două registre de firide și un brâu de piatră în partea superioară, și ancadramentele ușilor și ferestrelor, acestea fiind realizate de meșterul Lupu și reproduc modele ale goticului târziu moldovenesc. Decorațiunea interioară este de secol XIX (1843), cu refacerea picturii tâmplei și altarului, operă a lui Sava Henția realizată între anii 1901-1902.

La sfârșitul domniei lui Matei Basarab lucrările la finisaje precum și pictura bisericii nu erau gata în ciuda eforturilor celor doi ispravnici Mogoș, iuzbașa din Păulești, și Antonie postelnicul din Negoiești. Domnul Antonie din Popești

renovează turnul incintei înzestrându-l cu un clopot, astăzi dispărut. Conflictul iscat de deposedările forțate s-a acutizat după moartea lui Matei Basarab, conducând firesc la un dezinteres al locuitorilor față de mănăstire, aceasta intrând încet în paragină, Constantin Brâncoveanu găsind sfântul lăcaș într-o stare jalnică. Prin două acte datate 24 februarie 1689 și 2 iulie 1690 reconfirma vechile privilegii ale mănăstirii și scutirea de dări a un număr de 52 de localnici pentru a ajuta la terminarea lucrărilor de finisare și executare a picturii murale (astăzi păstrată numai fragmentar la unele din arcadele ferestrelor). Grigore al II-lea Ghica, printr-un act din 8 mai 1752, trece administrarea mănăstirii din mâinile urmașilor celor desemnați de Constantin Brâncoveanu în cea a Eforiei Spitalului Pantelimon din București.

Cutremurul din 1802 dărâmă turlele bisericii, surpă zidurile și fisurează turnul de la intrare, dărâmând partea superioară. Reparații s-au făcut abia între anii 1828-1836 când se refac turlele, însă din lemn, punându-se și o inscripție. În 1838, un alt cutremur devastează mănăstirea, refăcută parțial, chiar în același an, de arhimandritul Teodor Cernicanul. La mijlocul secolului al XIX-lea aici a existat o impresionantă bibliotecă a arhimandritului Ghenadie Pârvulescu conținând manuscrise vechi și cărți valoroase. Din nefericire acestea toate au dispărut în incendiul din 1 decembrie 1855 care a mistuit în întregime chiliile și anexele.

În 1863, odată cu secularizarea averilor mănăstirești, mănăstirea Brebu este desființată și reorganizată ca biserică de mir, pământurile și bunurile călugărilor trecând în patrimoniul Eforiei Spitalelor Civile care le-a scos la licitație.

La jumătatea veacului XX are loc cea mai mare campanie de restaurare și recondiționare a ansamblului arhitectonic între anii 1955-1960, refăcându-se turlele, dărâmându-se ce a mai rămas din chiliile mai noi. Cu această ocazie biserica este închisă pentru slujbe și, împreună cu tot complexul, este transformată în muzeu de istorie și artă medievală. La 23 aprilie 1961 izbucnește un incendiu de proporții, necesitând o altă lucrare de restaurare terminată în 1963, dând parțial aspectul mănăstirii așa cum era în secolul al XVII-lea și așa cum o putem vedea acum.

Casele Domnești sunt azi un valoros muzeu evocator al epocii culturale Matei Basarab, având în animatorul cultural prof. Nicolae Simache un pasionat coordonator al muzeografilor, realizatori și ai acestei instituții.

La **Câmpulung Muscel** în cadrul ansamblului monahal la 1650 domnul M.B. a finalizat lucrările la **Casa Domnească** aflată în imediata apropiere a Sf. Lăcaș, spre sud. Este o construcție bine proporționată cu pivniță boltită, cu treptele care asigurau accesul la parterul ridicat de la sol, spațiul având o dublă compartimentare, respectiv încăperile pentru serviciile domniei și cele private.

La **Târgoviște** la 1650 domnul a dispus construirea **bisericii cu hramul Sf. Împărați Constantin și Elena**, str. Constantin Brancoveanu nr. 5. Sunt documente în care este definită „Sf. Nicolae a Domnului” pentru a o deosebi de biserica Sf.

Nicolae a Doamnei (Andronești).

Sf. Lăcaș având 22x9 m este o construcție cu pereți groși de 1,5 m. Edificiul are pe Matei Basarab și Doamna Elina ctitori. Soarta acestei biserici este asemănătoare cu a multora, prin noianul de vicisitudini timpul contribuind la ruina ei. O astfel de privesc dezolantă au avut-o iluștri cărturari ai primelor decenii ai secolului XX. Demersurile i-au asigurat, în 1919, salvator un acoperământ provizoriu. Gestul exemplar al muzicianului George Enescu a condus la restaurarea construcției. Rețetele unor concerte au fost dirijate spre fondul menit de a finanța lucrarea de restaurare.

Atenta privire se oprește pe elementele tradiționale dar și cele inspirate de ctitoria lui Vasile Lupu, biserica ansamblului monahal Stelea. Pictura interioară relevă și portretele ctitorilor inițiali Matei Basarab și Doamna Elina, precum și a celor care, în veacul XVIII, au contribuit la asigurarea continuității existenței așezământului.

O semnificativă soartă a monumentului a fost consemnată printr-un sgraffito scrijelat peste spațiul picturii informându-ne că la 1821 prezența temporară a trupelor otomane la Târgoviște a condus la transformarea în **geamie** a Sf. Lăcaș.

La **Craiova** la 1651 reface **biserica Domnească** (sec. XV), numită și Băneasa din timpul domniei lui Vlad Călugărul când a fost mutată bănia de la Strehăia la Craiova. Pisania din tinda bisericii datată octombrie 1651 face referință la cele întreprinse de domn și Doamna Elina refăcând din temelie această biserică cu hramul **Sf. Mare Mucenic Dimitrie, Izvorătorul de Mir** (26 octombrie). Ispravnici ai lucrării au fost Danciul Părăianu și Milești.

A înregistrat în veacurile următoare o serie de vicisitudini cu urmări distructive. O problemă o constituia acoperișul din șindrilă, care, după un timp distrugându-se, apa ploilor și a zăpezilor ajungea să pătrundă prin zidărie afectând și pictura, provocând desprinderi de tencuială. La veacul al XIX ajunge astfel o ruină impunând ca la 1844 să fie închisă cultului. Cercetările întreprinse opinau pentru demolarea ei. La 1889 este încredințată soarta ei arhitectului restaurator francez Émile-André Lecomte de Nouy. După o atentă cercetare, stabilirii ce componente litice se puteau revalorifica a procedat la demolare și trecerea la edificarea unei noi construcții care, în mare, respecta trăsăturile anteriorului edificiu, realizatorul permițându-și să introducă și noi elemente, situație care a generat o polemică la care au participat somități ale culturii românești. Lucrările au necesitat timp până la completa finalizare care a fost consemnată în 1933. Pictura a fost realizată de francezii Menipot și Boriés, icoana hramului a fost realizată cu mozaic de Murano. Catapetasma a fost realizată de pictorul Iosif Keber din Târgu Jiu. Deși termenii folosiți de amintita pisanie atribuie refacerea din temelie a bisericii există și opinii că demolarea a fost parțială.

În zilele noastre este **Catedrala Mitropolitană a Olteniei** și adăpostește

moaștele **Sfintei Mucenițe Tatiana**.

În ultimii ani ai vieții domnul M.B. a avut ca preocupare și refacerea la **Caracal a Curților Domnești și a bisericilor**. Veche vatră de locuire cunoscuseră preocupările lui Mihai Vodă, care amplificase construcțiile predecesorilor domni. Toate au ajuns după câteva decenii să fie în stadiu avansat de ruinare. M.B. a refăcut casele domnești și biserica, faptele sale fiind consemnate în cronica țării. Ele au fost gazdă temporară pentru unii din domnii țării în perioade când alte centre suferiseră unele distrugereri. Lipsa unor informații sigure generează răspunsuri discutabile în privința contribuției lui M.B. la Caracal. Acceptând că și în acest caz el a intervenit acolo unde starea construcțiilor o impunea, putem aprecia că și în acest caz revitalizarea fiindu-i preocupare, contemporanii și urmașii au considerat ca ceva firesc în a-i atribui calitatea de ctitor.

În localitatea **Porcești, azi Turnu Roșu**, jud. Sibiu domnul M.B. s-a preocupat de ridicarea unei biserici aproape de centrul comunei care a fost sfințită la 1653. Lucrarea a fost coordonată de logofătul Toma Beceriu, în numele lui Matei Basarab și al soției sale, Elina. Zidurile au grosimea de aproape 1 metru. A fost pictată în frescă la interior și exterior. Arhitectura bisericii este în stilul celor de la sudul Carpaților, existând asemănări cu biserici din județele Argeș și Dâmbovița. Turnul înalt, în stil gotic, a fost ridicat în anul 1750. Incinta a fost mărită datorită numărului mare de credincioși, în 1828. Și în acest caz domnul a considerat să parcurgă, prin faptele sale de bine, cele întreprinse de predecesori. În cazul localității Porcești predecesor i-a fost domnul Neagoe Basarab care a edificat un sfânt locaș pentru comunitatea ortodoxă. Din păcate această atribuire nu este probată de existența unui edificiu, indiferent de starea de conservare. Este firesc să ne întrebăm dacă nu cumva construcția atribuită lui Matei Basarab nu încorporează anterioara ctitorie. Faptul că domnul își atribuie realizarea noului edificiu poate fi tot așa urmarea gradului avansat de degradare a ctitoriei predecesorului. Viitoare cercetări arheologice sperăm că vor putea atribui structural ce aparține veacurilor XVI, XVII și XIX.

Din biserica inițială se mai păstrează doar pronaosul și naosul, care împreună alcătuiesc actualul pronaos. Tinda a fost adăugată în vestul bisericii, pe la sfârșitul secolului al XVII-lea sau începutul celui următor, deasupra ridicându-se un turn. Decorul exterior bogat vădește influențe ale arhitecturii muntenești: arcade oarbe cu arhivolte duble în retragere, frize duble de cărămidă zimțate, panouri pătrate. Pe fațada de nord apar portretele lui Matei Basarab și al soției sale, iar deasupra intrării din vest este amplasată stema Țării Românești sculptată în relief. Vechea absidă a fost înlocuită (cu ocazia lucrărilor din 1827-1828) cu un naos înzestrat cu două spații laterale foarte largi, precum și cu o nouă absidă. Pictura interioară este cea originală realizată de Mihail Crăciun Oprea, în 1755, cu toate că mănăstirea a fost restaurată la începutul anilor '70 din veacul al XX-lea.

Din documentele bisericii din **Turnu Roșu** rezultă că această biserică a fost sprijinită ulterior de domnii din Țara Românească cum ar fi Șerban Cantacuzino, Constantin Brâncoveanu și Ștefan Cantacuzino, până când împrejurări politice și acțiunea Imperiului Austriac de catolicizare a românilor au impus să înceteze acest sprijin. Legăturile dintre preoți și credincioșii bisericilor au rămas însă, preoții și călugării continuând să treacă granița., *Această sfântă biserică, din ușa ei până în amvon, s-a făcut în anul 1653 de Matei vodă Basarab, domnul Țării Românești cu doamna lui Elena, iară din amvon înainte s-a mai mărit și lărgit în anul 1827 s-a început și în anul 1828 s-a gătat pe cum se vede în zilele împăratului Francisc întâiul, fiind episcop neunit al Ardealului Vasile Moga, de care s-a și sfințit la 11 noiembrie 1828, director al școalelor și protopop era Moise Fulea, preoții satului Toma Dragomir, Toma Filip și Vasile Simion, jude Iftene Mujat (1827) și Vasile Laslea (1828). Însă mai sus pomenitul părinte Toma Filip s-a ostenit mai mult decât toți, chivernisind cele trebuincioase la zidirea sfintei biserici și la cheltuiala din punga sa cât a putut a ajutat și cu dojenile sale cele înțelepte pe mai mulți oameni a adus de la cheltuială au ajutat, care cu dreptate este ctitorul cel mare și cel de căpetenie al acestei biserici. Însă al doilea ctitor este Stan Borcea cu ginerele său Dumitru Hertea, al treilea Mihai Buda, toți din Săliște și mai sunt și săteni ctitori, al căror nume, spre veșnica pomenire, la proscomidier li s-a scris și preoții următori vor avea datoria de a face pomenire neîncetată pentru iertarea păcatelor acestor făcători de bine și a tuturor sătenilor, care au lucrat și au ajutat la zidirea sfintei biserici.”*

Fără a putea preciza o dată, amintim contribuția domnului M.B. la revitalizarea ansamblului monastic Sf. Apostoli din București, Str. Sfinții Apostoli nr. 33A / sau nr. 1, sector 4 , ctitorie din veacul al XVI-lea închinată curând după edificare unei mănăstiri din Târnovo (Bulgaria). De la această închinare îi provine una din definirile date cu veacuri în urmă așezământului bucureștean numit adeseori **mănăstirea Târnovului**. Din păcate pisană din anii intervenției domnului M.B. nu s-a păstrat, informații cu caracter general aflând din pisană din 10 iulie 1715, care, făcând referință la reparațiile întreprinse din porunca domnului Ștefan Cantacuzino, amintește că o primă biserică a fost din lemn, care ruinându-se a determinat pe M.B. să procedeze la edificarea din zidărie a unei ample construcții. Atunci a intrat în vorbirea curentă denumirile **mănăstirea Sf. Apostoli**, precum și **mănăstirea Arhimandritului**, existând și formula care combina cele două denumiri: **mănăstirea Arhimandritului, unde se prăznuiesc Sf. Apostoli**.

Cele întreprinse de M.B. au cunoscut o primă distrugere în momentele manifestărilor răsculaților din rândurile seimenilor și darabanilor. A urmat o incendiere „prin mâna unui dușman” în același secol ca apoi să fie închinată la Patriarhia Constantinopolului. Au existat și intervenții reparatorii, dar și de

înregistrare a urmărilor unor cutremure. Notabilă este restaurarea întreprinsă în anul 1936, care a căutat să redea aspectul așezământului din timpul lui M.B.

O situație complexă ca atribuire și datare o are ctitoria de la **Slobozia**, jud. Ialomița. Unul din grecii întreprinzători pripășiți la nordul Dunării, activ atât în Moldova (unde a edificat la Iași mănăstirea Sf. Sava), cât și în Țara Românească unde a preluat ca danie în 1614 din partea domnului Radu Mihnea vechea vatră a satului **Vai de Ei** devenită **seliște** pe timpul evenimentelor militare de la sfârșitul veacului al XVI determinând ulterior domnia să acorde înlesnirea refacerii satului cu oameni veniți „de oriunde” a celor stimulați de temporarea **slobozire** de dări și care preluând numele noului stăpân a devenit „**Slobozia lui Ianache**”. Stimulator pentru veneticii veniți să refacă așezarea umană grecul a realizat și un loc de închinăciune. La **12 iulie 1633 mănăstirea lui Ianache** exista. Nu sunt clare condițiile în care proprietatea postelnicului Ianache a ajuns în posesia domniei, cert este că la **14 septembrie 1634 M.B.** declara că preluând pe seama sa satele și averea postelnicului Ianache (?! hiclenie, cumpărare, schimb) amplifică cele făcute de Ianache. Ca și în alte cazuri preocuparea prioritară a fost să confere așezământului caracterul de fortificație, realizând o împrejmuire cu ziduri înalte și groase, cu o intrare străjuită de un turn care, prin înălțimea conferită asigura posibilitatea de supraveghere a zonei pentru a asigura alarmarea în caz de necesitate. În privința formulării din în 1634 că cele întreprinse de M.B. este greu de crezut că a fost nevoit să pornească totul de la început. Este adevărat că de la data edificării de către Ianache trecuse maximul două decenii, timp în care evenimente potrivnice puteau înlătura sau ruina ctitoria acestuia. Fie că a fost o razie a otomanilor sau a tătarilor, fie efectele cutremurului din 1628 cu o virulență sporită în zonă au degradat construcția determinând pe M.B. să realizeze totul din nou. Este greu de stabilit, până la aflarea unor alte surse, ce și cât a preluat pentru a duce mai departe. Un lucru este însă cert atunci și pentru multe decenii viitoare contemporanii au știut de cele întreprinse de Ianache. Nu întâmplător în pictura inițială tabloul votiv îi evocă pe amândoi ținând chivotul ctitoriei pe care o încredințează Domnului. Urmașii la repictare, au păstrat această formulă. Veacurile următoare au contribuit la o degradare care, la finalul de veac XX, a impus și prin instituirea Episcopiei Sloboziei și Călărașilor să acorde așezământului o atenție deosebită, după restaurare spațiile servindu-i pentru găzduirea noilor servicii.

Amintind succint aceste ctitorii care i-au fost preocupare domnului M.B., fiecare cu specificul reliefului de amplasare, cu relația la drumurile țării dar și a hălăduitorilor prădători, au avut în epoca ctitoririi dar și ulterior meniri întru apărarea fruntariilor țării. De la o efectivă temporară rezistență, la preluarea și retransmiterea operativă a mesajelor, ce facilitau astfel adoptarea măsurilor optime pentru diminuarea urmărilor atacurilor, prin alungarea veneticilor, recuperarea persoanelor răpite și bunurile prăduite.

Pentru această caracteristică a înfăptuirilor domnului M.B. sperăm ca viitoare cercetări a noi surse documentare să ofere un mai aprofundat prilej de înțelegere a opțiunii domnului bun gospodar de țară.

Cele concepute și realizate de domnul Matei Basarab au avut răsunet în epocă, domnii ce i-au urmat la tronul Țării Românești preluând multe din cele înfăptuite de predecesorul lor. Amintim în acest sens măsurile adoptate de ctitorul mănăstirii de pe muntele Furnica din masivul Bucegi, amplasată la poale pe tăpșanul acestuia Molomoțul, a dobândit din partea domnului Șerban Cantacuzino oameni bine instruiți cu misiunea de a asigura ziua și noaptea siguranța așezământului monahal definit cu denumirea de Sinaia, ei cu familiile respective fiind primii locuitori ai cartierului Izvor de pe Valea Prahovei, care, treptat, a devenit așezarea umană pe care o definim azi ca Perla Carpaților, orașul balneoclimateric Sinaia.

Ca un corolar a celor enunțate este necesar ca trăitori în secolul XXI să ne reamintim de cele enunțate de Ion Heliade Rădulescu ca misiune prioritară pentru moștenitori: „**Generația ce vine moștenește generația prezentă, ce a moștenit pe cea trecută, încât fiecare generație reprezintă un om mai întreg, mai avut, mai perfect, mai dotat cu drepturi și datorii pentru că moștenește toate conchistele materiale și spirituale ale generațiilor trecute.**”

Ion Heliade Rădulescu, Opere, vol. I, Editura pentru literatură, București, 1967.

SUMMARY

Matei Basarab was one of the Walachian rulers during whose time many ecclesiastical monuments were built, that still represent an important heritage, today.